

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
10.

1675

1. Mastineller, Andreas: De denunciationibus, civili,
canonica et evangelica. 2. Suppl.

2. Stenker, Joh. Philippus: Patteya Imperialis.

3. Fedeler, Conradus: De sortilegio

4. Gulcke, Thomas: De coloribus quaeritis

5. Lecker, Georgius Jacobus: De eo, quod interest.

6. Linck, Henricus: De magia a Constantino in C. & C.
De malef. et mattem. reprobata et approbata

7. Linck, Henricus: De synkategorematis quasi usu
juridico.

8. Linck, Henricus: De juribus oculum. 2. Suppl. 1675 et

1727.

9. Linck, Henricus: De metatis palatinis

10. Linck, Henricus: De metatis militariibus.

1675.

11^a et = Trinch, Huricus: De iuribus ventorum 2 Emph-

12^a et = Rasor, Hermannus Christianus: De iuribus detentionis

2 Emph. 1675 et 1700.

13. Rinmann, Dr. Fridericus: De retro vendendo.

14. Wagenzeiler, Joh. Christophorus: De catalogo Imperatorum

Francorum. Rec. 1736

15. Wicht, Arnoldus: De executione in effigie.

10

11^a

Trick, Hermann: Die Kunst des ...

12^a

Trick, Hermann: Die Kunst des ...

2 Bände 1875 u. 1876

13.

Trick, Hermann: Die Kunst des ...

14.

Trick, Hermann: Die Kunst des ...

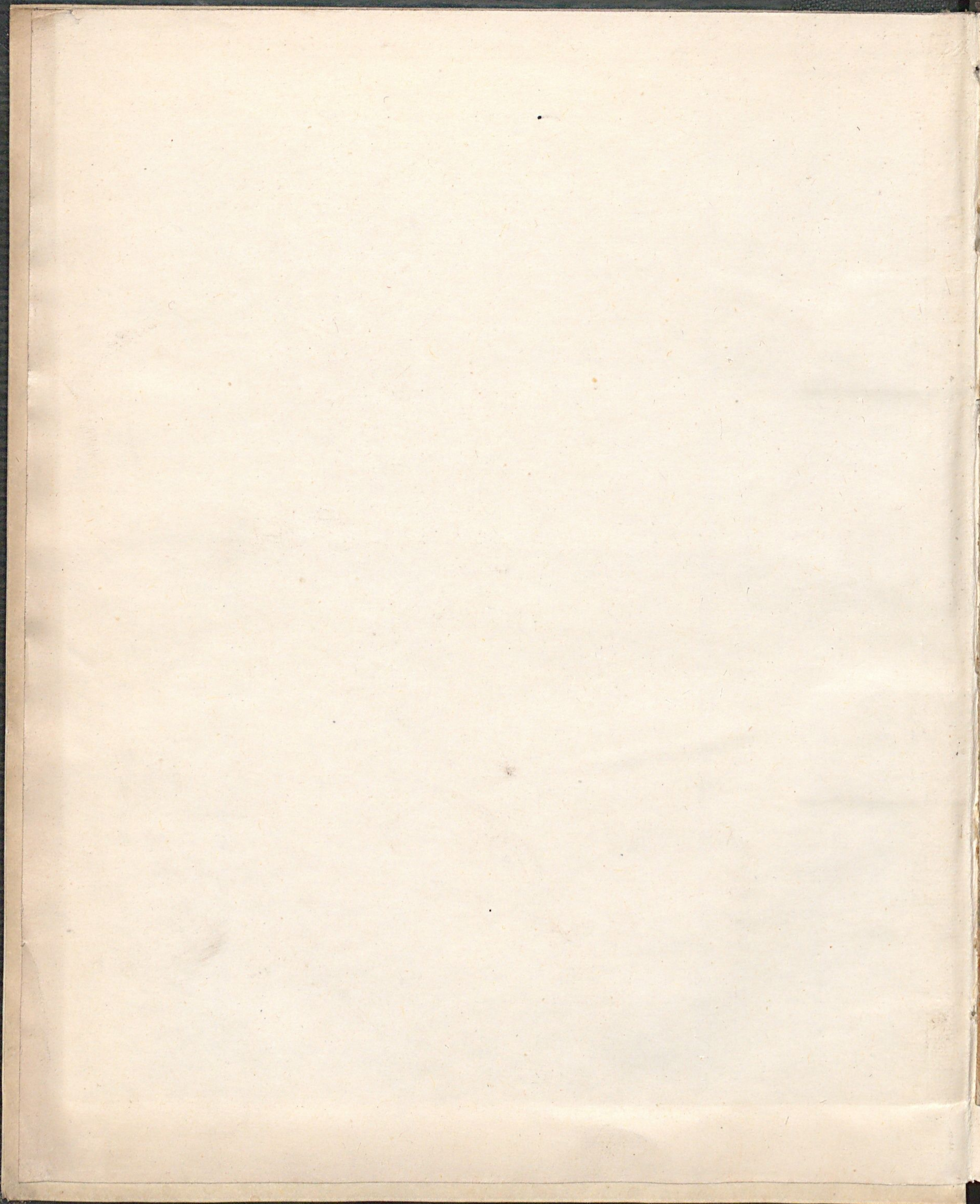
1876

15^a

Trick, Hermann: Die Kunst des ...

25. Q. D. B. VI
JURA
EXULLUM,
MODERANTE

111
D. DN. HENRICO *Lincken* /
D. ET PAND. PROF. PUBL.
NEC NON INCLYTI ORDINIS JU-
RIDICI H. T. DECANO,
PRÆCEPTORE ac HOSPITE suo omni
observantia prosequendo,

IN
CELEBERRIMA ALTDORFFINA

Die. 2. Octobr.

A. O. R. M. DC. LXXV.

Solenni Eruditorum Examinei subjiciet

GEORGIUS PAULUS *Dreher* /
NORIBERGENSIS.

AUT. ET RESP.

ALTDORFFI

Literis Johannis Henrici Schönnerstædt.

PARS PRIOR

*Exilium tum in genere, tum etiam in specie
vituperabile exhibet.*

THES. I.

DE Juribus Exulum pro instituti mei ratione impræ-
sentiarum acturus, inanem omninò susciperem la-
borem, si miserrimam illorum conditionem proli-
xiore filo deducere satagerem. Neq; enim quem-
piam repertum iri reor, qui exilium, flebile illud
remedium, si ob falsum crimen imponatur, gra-
vem injuriam, sin ob verum, atrocem pœnam esse diffiteri audeat.
Imò verò optime sensisse mihi videtur, qui id morte gravius cum
Philone Judæo de Abrahamo judicaverit. Quid enim homini, glebæ
sux ut plurimum addicto, acerbius aut molestius accidere poterit,
quàm si patriam cum bonis linquere cogatur, & quod doloris ple-
num dixeris, indignus judicetur, cui in civitate locus amplius con-
cedatur. Unde Exilium paupertas & summa comitatur miseria, quæ
homines sæpissime ita excruciat, ut in præsentissimæ mortis incidant
pericula, quod assertum, licet allegationibus non egeat, utpote ex-
perientia sufficienter comprobatum, nihilominus à Bartolo ad l. si
constante 24. ff. solut. matrim. n. 21. hoc modo demonstratur: *Banni-
to & exuli necesse est peregrinari, quæ peregrinatio inducit ipsum ad
paupertatem & demum ad mortem.* Consentit *Ægid. Boss. in Pract.
Crim. tit. de carcer. fidejuss. comm. n. 7.*

II.

Atque ex his jam facili negotio quæstio præjudicialis resolvi
potest: *An exilium sit supplicium, an perfugium tantum & portus
supplicii?* Posterius quidem affirmat *Cicer. pro A. Cæciliæ.* inquit:
*Exilium non supplicium est, sed perfugium portusq; supplicii: Nam
qui volunt pœnam aliquam subterfugere, aut calamitatem, eò solum
vertunt,*

A

vertunt,

vertunt, hoc est, sedem ac locum mutant. Itaq; nulla in lege nostra reperietur, ut apud ceteras civitates, maleficium ullum exilio esse multatum, sed cum homines vincula, necesse ignominiasq; vitant, quae sunt legibus constituta, confugiunt quasi ad aram & in exilium. Prius asseritur in l. 5. ff. de interd. & releg. & l. 7. §. f. ff. ad L. Ful. repet. Unde Dd. concludunt, quod perpetuum exilium cum bonorum confiscatione conjunctum in Jure par & æquale habendum sit cum civili morte, imò, quod proximum sit morti naturali. § cum autem i. junct. Gloss. in verb. mortuo ibiq; Angel. Aret. J. quib. mod. jus patr. potest. solv. l. 1. §. filium s. in fin. ff. de bon. possess. contr. tab. Bald. in l. Deo nobis 56. C. de Episc. & Cler. n. 8. Fodoc. Damhoud. in Prax. Rer. Crimin. c. 56. n. 3. & 4. Nos distinctione rem expedire conabimur, separando scilicet Statum Reip. Romanæ anteriorem à postremis temporibus. Olim quidem ex peculiari ratione Juris Rom. non poterat invito civitas adimi, quod luculento confirmat testimonio Cicer. pro domo sua: Hoc Juris, inquit, à majoribus proditum esse, ut nemo civis Romanus civitatem possit amittere, nisi ipse autor factus sit. Quo minus quoque à Magistratibus togatis civi capitalia supplicia injussu populi irrogarentur, leges Porciæ aliæve prohibebant. Ne tamen delicta nocentium hoc modo impunita manerent, nemoque invitus civitate ejectus videretur, voluerunt credi, exilium sponte à civibus suscipi, declinandæ pœnæ causa. Hinc apud Salust. de conjur. Caesar. Lex Porciæ aliæq; leges condemnatis civibus non vitam eripiunt, sed exilium permittunt. Hotom. in Comm. verb. Jur. voc. Exilium. Calvin. in Lex. Jurid. ad id. voc. Quia tamen necessitatem solum vertendi eo ipso satis innuebant, dum capitalium criminū damnatis aqua & igni interdicebant, ne iis intra ditionem Populi Romani uterentur, ideoq; posterioribus temporibus, exolente aquæ & ignis interdictione, exilium inter pœnarum genera recenseri cœpit, de quibus intelligendæ sunt allegatæ ll. Licet enim iis, quibus aqua & igni interdicebatur, aperte nec vita ablata, nec civitas quidem (quia nulla exilii mentione facta hæc pœna irrogabatur) adempta fuerit, tacite tamen morte quodammodo multabantur, vique ipsa expellebantur civitate, cum solo aëre vivere aut tegi non possent, nec fas esset, eos aut tecto recipere, aut aqua & igni, cæterisque ad vitam necessariis juvare, ut ex ead. orat. Cicer. pro domo sua liquet. Pufend. de J. N. & Gent. l. 8. c. 11. §. 7. Vinn. ad §. 2. J. de cap. demin. n. 1. Anton. Matth. de Crim. ad lib. 48. ff. tit. 17. de pœn.

176g

poen. n. 6. Aliter Perez. ad Cod. tit. de his, qui in exilium dat. hoc explicat, exilium scilicet quandoque poenæ locum subire, quandoque etiam, ut quis supplicii vitandi causa solum tantum mutet, constituit. Sed qualis exilium sit poena, controvertitur: Felin. ad c. qualiter 24 §. ad corrigendos X. de accus. n. 13. refert ad poenas capitales, cui suffragatur Aegid. Boss. in tract. crimin. tit. de carcer. fideiuss. comm. n. 7. ubi quidem asserit, quod exilium sit poena capitalis, negat tamē quod sit corporalis, ex illa ratione, quia non adimit caput naturale, nisi quis dicat, quod exilium etiam propter mœrorem affligat corpus Quæ omnia in exilio propriè sic dicto, deportatione sc. juxta expressam dispositionem §. 2. Inst. de publ. jud. & l. 2. ff. eod. procedunt; Quatenus verò exilium latius sumitur, ut relegationem comprehendat, eatenus recte quoque ad poenas non capitales & civiles referri potest. Vid. Carpzov. p. 3. Prax. Crim. q. 130. n. 13. & Meier. in Colleg. Argentor. tit. de poen. th. 5. ubi dissentientibus, qui relegationem inter capitales poenas referunt, respondet, pariterque obstantem l. 12. §. 4. ff. de accus. resolvit.

III.

Antequam verò Jura Exulum penitius introspeciamus, illas adhuc præmittendas esse duximus quæstiones: Num (1.) *Respublica vel superior civem juxta principia Juris Moralis licitè expellere possit?* Quod affirmamus, dummodò tale crimen à cive sit commissum, quod expulsionem meretur. Delinquens enim naturaliter se facit subiectum omnibus hominibus, adeoque etiam poenæ ex delicto, ceu fonte suo, promananti, quæ deinceps à Judice, qui ad supplicii irrogationem per modum necessarii tenetur, circumstantiis ritè expensis, determinatur. Suadet id etiam publicæ salutis ratio, quæ per malitiosos & enormes legum transgressores nimium quantum turbatur. Sicut itaque ad corporum salutem Medici pravos humores & putrida membra removere solent, longe satius esse ducentes, si abjiciantur, quàm si retenta totum corpus perturbent; Ita Magistratus officii sui partes egregiè implet, si perniciosum & putridum membrum resecat, ne universum Reipublicæ corpus contagio suo inficiat. Quare cum ipse etiam Jehova Adamum exulare jusserit, dum illum criminis convictum è Paradiso ejecit, Gen. 3. vers. 24. atque Caino fratricidæ eandem poenam inflixerit Gen 4. vers. 16. omninò clarius constat, licere Magistratibus Christianis hoc poenæ genere uti. Reinking. de R. S. & Eccles. lib. 2. class. 1. c. 8. n. 15.

A 2

IV. Sed

Sed an (2.) *Reipublica hoc pœnae genus conducat*, majoris momenti quæstio est? Rationes sane firmissimæ sunt, quæ usum ipsius impedire videntur. Primo namque talis semper eligenda est pœna, quæ vel meliorem reddit illum, qui plectitur, vel saltem alios à peccatis deterret, quod ipsum pœnarum finis satis innuit, qui in eo consistit, ut delicta propter mandatum DEI ad publicam tranquillitatem conservandam puniantur, iive emendentur formidine pœnæ, qui virtutis amore à scelere abduci nequeunt. *l. 20. l. 28. §. 15. ff. de pœn. Colleg. Argent. ad tit. de pœn. thes. 19.* Sed verò neutrum præstare videtur exilium. Qui enim ex urbe vel provincia pelluntur, propterea meliores non redduntur, quin potius deteriores ut plurimum fiunt, exultantes, licet ab hoc vel illo loco discesserint, alibi tamen Solem & Lunam æquè conspici. Hinc cum Philosopho cuidam objiceretur, quod exularet, se civem mundi esse respondit. Præterea exules ut plurimum hostes patriæ evadunt, atque ex odio adversus eam concepto se hostibus istius associant, quod eò periculosius, quia arcana Civitatis & Reipublicæ, ex qua pelluntur, propalare, hostibusque patriam invadendi occasionem ostendere possunt. Accedit quod charitati Christianæ hoc ipsum adversari videatur, si provincia vel urbs sceleratis hominibus ita se exoneret, ut aliàs conditiones iisdem oneret. Quemadmodum enim civem peste infectum ad aliam mittere civitatem injustum non minus quàm inhumanum est; Ita quoq; de animi vitiis multo magis id dicendum venit. *Reink. de R. S. & E. cit. loc. n. 10. & seq.* Præterea Petro Martyri propterea hic puniendi modus displicuit, quod reus exulare cogatur apud eos, qui ipsum vel quoad religionem vel etiam quoad mores facile deteriorem reddere possunt.

V.

Verùm an hæ rationes tanti ponderis sint, ut universaliter procedant, & exilii pœnam in totum excludant, hoc est, de quo dubitamus. Nam quod Martyris dubium attinet, quoad religionem libenter assentimur, non esse mittendum reum in exilium ad Turcas & Mahumetanos, ubi præsentissimum periculum fidei Christianæ adest. Verùm quod mores attinet, judici nihil imputari potest, si exules indies mores in deterius mutent. Alioquin nec in metallum, nec in opus publicum, ad pistrinum aut triremes salva conscientia reum damnare posset, quoniam loca illa plerumque malorum hominum

1170.

§§§§ (s.) §§§§

minum quasi quædam sentinæ sunt. *Ant. Matth. ad lib. 48. ff. tit. 20. cap. 1. n. 7.* Cæteroquin reliqua dubia illud evincunt, quod cautela circa hanc pœnam adhibenda sit, ne illi ejiciantur, qui in absentia magis officere, quàm proficere possunt; Interim tamen non statim hoc inducunt, quod neutiquam sint ejiciendi illi, quos, si absint, cognoscimus fore magis utiles, quàm in civitatibus, quales sunt homines plebejæ sortis, quibus arcana Civitatis parum cognita sunt, vel etiam illi, à quibus Reipublicæ nullum imminet periculum; Et hos præcipue iste relegandi modus, qui in Germania aliisve locis passim receptus est, concernit. Neque hoc modo alteri provinciæ ulla infertur injuria, cum in arbitrio Superiorum sit, an ejusmodi hominem, emendationem vitæ promittentem, tolerare, an verò iterum ejicere velint, præcipue juxta mores hodiernos, secundum quos nemo in numerum civium adsciscitur, nisi vitæ suæ discessusque documentum à Magistratu priori exhibeat. *Dn. Struv. Ex. 50. th. 50. Mev. ad Jus Lub. l. 1. t. 2. art. 2. n. 47. 63. & seq.* Quod si verò delinquentes talis sint conditionis, ut Reipublicæ in absentia magis obesse queant, exilium in Republica ita temperari debet, ne exules ad alios mittantur, apud quos malitiæ suæ patrocinium invenire possint, sed ut certis locis intra fines ditionis Magistratui releganti subjectæ includantur, ibidemque sub severa inspectione contineantur. Sic in Saxonix Electoratu frequentissimum est, ut tales personæ mittantur auf den Bau. Alibi condemnantur in metallum vel opus publicum, it. ad triremes, hoc enim modo facilius coërcentur delinquentes, & prout facinora eorum vel graviora vel leviora sunt, duriora etiam vel commodiora ipsis assignantur loca & opera. Horum operum publicorum (quæ etiam de jure civili non incognita sunt, ut ex l. ult. de effraçtor. patet. *Add. Vinn. ad §. 3. Inst. quib. mod. jus patr. pot. solv.* ubi differentiam inter eos, qui in metallum, & qui in opus publicum damnantur, proponit) hodiè ubivis extant vestigia, pœnæque ejusmodi frequentantur tam in territoriis Principum, quàm Civitatibus Imperialibus, ubi homines, qui flagitiosam quidem degunt vitam, tam atrox tamen delictum non commiserunt, ut graviori quadam pœna corpus affligi possit, istiusmodi operibus publicis destinantur, ibidemque vel temporalibus vel perpetuis vinculis & compedibus constricti, operi faciundo mancipantur. *J. Mev. in Coll. Argent. tit. de pœn. th. 5. Anton. Matth. de crim. cit. l. tit. 20. c. 3. n. 9.* Referri huc etiam potest usitatus ille, Reique publicæ

A 3

non

non inutilis exilii modus, quò facinorosi ad fines Imperii & loca periculosa mittuntur, ut cum Turca cæterisque hostibus pugnent: Der Thäter wird eine gewisse Anzahl Jahre wider den Erbfeind zu ziehen und zu dienen / oder auf das äufferste Gränzhaus sich zu begeben veraurtheilet. *Reink. cit. loc. n. 25.*

VI.

Recte proinde Judicis discreti arbitrio committitur, quò exilii genere pro diversa delinquentis ratione uti velit. Hinc non inconcinne tradit *Damboud. in. Pr. Crim. c. 58. n. 1. & seq.* exilii triplicem esse rationem: Aliam, quæ extra civitatem pellit, alteram, quæ intra civitatem coarctat, tertiam, quæ in certo & constituto loco hominem adstringit. Intra civitatem continemus eos, quorum absentia magis obest, quàm præsentia. Extra civitatē exilio damnamus illos, quos absentes cognoscimus fore magis utiles, quàm in civitatibus. In constitutis locis exilio arctamus eos, quos nolumus errabundos per diversas vagari regiones, proptereaque vel Lex vel Magistratus ipsis exilii locum designat, velut in Cypro, in Rhodo, Hungaria aliisque locis, ut ibi permaneant, neque limites transiliant. Atque huc spectat exilium, per quod ad præsidia limitanea delinquentes mittuntur. *Add. Bartol. ad L. Relegatorum 7. §. est quoddam genus s. ff. de interd. & releg. Bald. ad L. Executorem 8. C. de exec. rei jud. n. 33.*

VII.

Quod si verò nullum intercesserit crimen, vel etiam plures sint, quorum expulsio Reipublicæ magnum infert damnum, tunc ex mente accuratiorum Politicorum melius esse putamus, cives alio modo puniri, quàm infelici successu civitate ejici. Sicut enim civitas pro arbitrio suo, nullo interveniente delicto, civem invitum expellere nequit, quod Cicer. inter fundamenta libertatis posuit, *Pufendorf. d. lib. 8. c. 11. §. 6. Mev. ad Jus Lub. lib. 1. tit. 2. art. 2. n. 79.* (qui enim in civitatem quandam se recipit, omnes utique rationes suas ad minimum impræsens ei ita illigat, ut plane odiosum sit, easdem quolibet tempore vel turbare, vel per expulsionem evertere, cum civis à civitate velut stipulari intelligatur, ne invitum præter meritum ejiciatur, præcipue quia Juris universalis, quod apud omnes obtinet, est, eum, qui sub conditione quicquam recipit, ad præstandam conditionem recepto annexam omninò teneri. *Robert. Scharrock. de offic. secund. Jus natur. c. 4. de fid. servand. n. 7.)*

n. 7.) ita quoque cum Reipubl. interfit, hominibus repleri civitatem, conducibilius esse videtur, illos, qui ex causa quadam ejici poterant, tolerare, si modò quiete vivant, quam expellendo hominum penuriam introducere, sicque Rempublicam desolatam reddere. Luculentum hujus rei exemplum se nobis offert in Hispania, quæ licet ingens spatium ambitu suo complectatur, maximam tamen partem inculta ac desolata jacet, cujus defectus causam Historici multiq; Juris Publici Doctores Maurorum ejectioni adscribere non dubitant. Equidem non desunt, qui hanc proscriptionem acriter defendunt ex eo fundamento, quod timendum fuerit, ne sub specie Religionis aliquid monstri alerent, conjunctisque viribus universam Hispaniam sub potestatem suam redigere conarentur, adeoq; desolatum potius, quam dissolutum regnum fuisse optandum, Sed verò, an prætextus religionis expulsionem huic sufficientem præbuerit causam, cum aliis non immeritò ambigimus, hancque litem, utpote à proposito nostro alienam, nostram hac vice non facimus. Vid. interim *Horn. in Orb. Polit. part. 1. cap. 3. de Regn. Hispan. can. 8. §. 2.* & illustris nostri ævi Politicus *Dn. Conring. in Colleg. Manuscript. de Rebus publ. ad Regn. Hispan.* Similiter Judæos tolerandos potius quam ejiciendos esse, tradit *Reink. de R. S. & Eccles. l. 2. class. 2. c. 3. n. 14. 41 & 47. it. Limn. de Jur. Publ. l. 3. c. 2. n. 16. ac seq. facit huc text in l. Christianis 6. C. de Pagan. & Sacrif. ubi Judæorum, quiete & pacifice viventium turbatio expresse est prohibita. Add. *huj. Dissert. p. 2. th. 4.* ubi plura huc facientia proponuntur.*

VIII.

Missis hisce quæstionibus præliminaribus ad rem ipsam nos accingimus; Id verò negotii ne illotis, quod ajunt, manibus aggrediamur, operæ pretiū erit, nominalia Exilii extremis saltem digitis attingere. Etymon ergò quod spectat, exilium ab *ex* & *solum* compositum esse, *Festus Non. & Servius* testantur. Consentit *Lucas de Penna*, cui in *l. Lenones C. de Spectac. & Scan* dicitur ab *extra* & *solo*, quia facit exulare extra solum, id est, locum patriæ vel domicilii &, ut dixit *Seneca de Consolat. ad Helviam matr.* Exilium loci commutatio est, quam hæc sequuntur incommoda, paupertas, ignominia & contentus. Hinc Exules dicuntur *solo patriæ suæ pulsi*, it. *qui sunt extra solum*, vel *qui quasi trans solum missi, aut extra solum vagi sunt*, it. *qui extra solum suum habitant.* Quicumque ergò sive sua sponte, sive pœnæ

iiyi.

175

pœnæ ac ignominia causa extra solum suum constituti sunt, exules vocantur. *Hotom. in Comm. verb. Fur. ad hoc voc. Briffon. de V. S. lib. 5. sub voc. exul. ibiq; cit. Quintilian.* Quemadmodum verò exilium variis nominibus in Jure nostro venit, ita etiam exules non una appellatione gaudent, utpote qui profugi quoque hinc inde dicuntur; immò ipsum exilium fuga nuncupatur in *l. 4. §. ad tempus 4. ff. de re milit. & in l. 5. ff. de interd. & releg.* vid. *Briffon. lib. 6. de V. S. sub voc. fuga.* Quamvis enim nonnulli differentiam inter profugos & exules hanc constituent, quod illi sint, qui necessitate exclusi de suis sedibus adhuc vagantur, hi verò, qui jam sedes suas alicubi locarunt; nihilominus tamen & apud *Lucan.* profugus dicitur is, qui jam sedes locavit, exules verò nominantur, qui adhuc vagantur, prout etiam *Sallustio* exules sunt, qui nullo certo exilio vagantur, adeoq; exilium est ipsa vagatio, teste *Spiegel. apud Calvin. in Lex. sub voc. Profugus.*

IX.

Evolutâ Etymologia & Synonymia Exilii ad descriptionem ejus, quam varii variam adferunt, pedem promovemus. *Althuf. l. 1. Dicaolog. c. 98. n. 36.* exilium per loci & domicilii mutationem pœnæ loco impositam definit. Enimverò cum exilium generaliter positum non tantum necessarium, h. e. pœnæ loco impositum, sed & voluntarium ob casum fortuitum susceptum & miserabile sub se comprehendat, ideo dictam *Alth.* definitionem, tanquam definito suo angustiolem, rejicimus. *Matth. Steph. de Jurisdic. l. 1. c. 9. n. 104.* exilium propriè per civitatis amissionem definiendum esse censet, cujus rei gratia ad *l. 2. de publ. Jud.* provocat, ubi hæc habentur verba: *Capitalia sunt, ex quibus pœna mors aut exilium est, h. e. aqua & ignis interdictio, per has enim pœnas eximitur caput de civitate. Nam cetera non exilia, sed relegationes propriè dicuntur, tunc enim civitas retinetur.* Add. *Bajard. ad Jul. Clar. lib. 5. sept. §. fin. q. 71. n. 2.* Verùm licet non diffiteamur, quod propriè exilium tunc dicatur, cum caput juxta *d. l. 2.* eximitur de civitate, quia tamen ex *l. exilium 5. ff. de interd. & releg.* patet, quod interdum quoque generalius exilii vocabulum sumatur & quidem præcipuè tripliciter, ita ut (1.) præter propriam significationem jam demonstratam, quandoque latius (2.) accipiatur, quatenus etiam relegationem vel interdictum complectitur, *d. l.* (unde *Ulpianus* vitandæ obscuritatis causa in *l. qui cum major. §. 3. ff. de bon. libert.* memi-

meminit exilii, quod est vice deportationis, ubi civitas adimitur, quasi sit exilium aliquod, quo civitas non amittitur, vel etiam (3.) latissime, quatenus quamcunque expulsionem è patria vel sedibus, plerumque religionis odio, vel alterius causæ falso prætextu, adversariorumque potentia factam denotat, quæ significatio hodie præcipue occurrit, & in hac nostra Dissertatione præsupponitur; Ideoq; & secundum hunc latiore significatum exilium *per quamcung;* è *Patria vel sedibus suis factam expulsionem* describendum erit, cum *Menoch. lib. 2. A. J. Q. cent. 6. cas. 502. n. 56.* sive emigratio è territorio concurrat, sive non; Potest enim aliquis in patria seu loco, ubi officio & bonis privatur, permanere, qui tamen ideò ex numero Exulum non excludendus est, quales sunt illi, qui derelicto domicilio tempore persecutionis in cavernis latent, unde etiam alii exilium statum sive conditionem hominis molestam vocant, qua quis ob patriam, domicilium, officium aliaque bona amissa ad hospitium alibi quærendum cogitur.

X.

Fluit ex his, quod exilii vox in Jure nostro & apud Scriptores probatos generis cujusdam & speciei vicem sustineat, ut patet *ex Hotom. Comm. verb. Jur. ad hoc vocab.* Quamvis enim specialiter relegatio, juxta hætenus dicta, exilium vocari nequeat, sicut *Ovid. ad August.* innuit in verbis:

*Quippe relegatus non exul dicor in illo,
Parcaq; fortuna sunt tibi verba mea,*

Deportatio autem revera exules reddat & ad peregrinitatem redigat, sicque *Græcè* efficiat. *l. 17. § 1. ff. de pæn. l. 1 C. de hered. inst. l. sed si hac 10. §. 6 ff. de injus voc.* Nomen tamen exilii commune quid est, tam late læpius patens, ut, præter deportationem, relegationem quoque & interdictum comprehendat, id quod præter loca tum apud *Cicer. pro Cæcin.* tum etiam apud *Ovid.* occurrentia, *Plin lib. 7 Epist. 19. & Anton. Matth. ad lib. 48. ff. tit. de pæn. c. 1. n. 10.* demonstrant. Ideoq; cum deportatis ac bannitis & interdicti & relegati exules vocantur, quia omnes extra solum missi, sive solo patrio pulsi sunt. *Vid. Menoch A. J. Q. l. 2. cent. 6. cas. 530. n. 1. Franc. Duar. l. 1. Disp. annivers. c. 37. in med. Steph. de Jurisd. d. c. 9. n. 104. Vinn. ad §. 2. J. quib. mod. jus patr. pot. solv. n. 1. Dauth. de testam. n. 212.* ubi insimul differentias inter relegationem & deportationem proponit. Unde in genere *exilium* aut *voluntarium* est, aut *coactum*, sive à Magistratu inflictum, quod necessarium quoq;

B

voca-

1172.

1175

vocari potest. *Voluntarium* est, quod mali cuiusdam imminentis vitandi causa suscipitur, quale fuit Christi Salvatoris nostri, fugientis in Ægyptum, Aristotelis, Scipionis Africani multorumq; aliorum illustrium virorum, quos ordine hic recensere, temporis rationem habentes, superfedemus. XI.

Atque ad hoc exilium referunt quoque multi, interq; eos *Petr. Gregor. Tholosan. in Synt. Jur. Univ. lib. 31. c. 6. n. 10.* profugium pœnæ metu susceptum. Sic primum ejusmodi profugum & exulantem nobis Sacræ Literæ sistunt Cainum, qui, fratricidio perpetrato, egressus à facie Domini factus est profugus ad orientalem plagam Eden. *Gen. 4.* Eodem modo in Politia Judaica, qui non præmeditate occiderant, mortis periculum vitabant, *Deut. 19. v. 3.* in civitatibus refugii exulando; Lex enim erat à DEO *Num. 35. vers 26.* hunc in modum constituta: *Si intersector extra fines urbium, quæ exulibus deputatae sunt, fuerit inventus & percussus ab eo, qui ultor est sanguinis, absq; noxa erit, qui eum occiderit. Debuerat enim profugus ad mortem usq; Pontificis in urbe commorari, postquam autem ille obierit, homicida revertetur in terram suam.* Hocque ipsum præter Hebræos inter Ethnicos aliosque populos observatum fuisse, haud facile quemquam latere puto. Sic Memphitarum lege homicida, qui invitus occidisset, exulare & ad Gymnosophistas proficisci jubebatur, neque prius ad paternos lares redire poterat, quam ab ipsis absolutus esset, & si eum absolvere nollent, in montibus errabat, donec Gymnosophistæ illius misererentur, ut ait *Philistr. de vit. Apoll. alleg. à Petr. Gregor. Tholos. d. l. n. 11.* Eodem modo apud Græcos fortuiti casus voluntario exilio luebantur, juxta *l. aut facta 16. §. eventus 8. ff. de pœn. in verbis: & ideo apud Græcos exilio voluntario fortuiti casus luebantur, ut apud præcipuum Poëtarum scriptum est, Iliad. lib. pen. Add. Alciat. lib. 1. disp. c. 17.* Fuit hoc annale, si homicidium fortuitum esset, ἀπειραντισμός, quasi abannatio dictum, à qua voce bannitos dici putat *Alciat. lib. 2. τὰς ἐξ. c. 2.* quamvis Zalius à banno rectius deducat. Quod si fortuitum non fuisset homicidium, neq; etiam deliberatum aut dolosum, non annus, sed arbitratu Judicis tempus statuebatur, teste *Alciat. d. c. 2.* Verùm & hos omnes, qui formidine pœnæ fugâ sibi consulunt, non tam voluntarium, quam necessarium subire exilium, inde facile colligi poterit, quòd non libenter & sua sponte discedant, sed cum se damnatos atque periculo immerfos videant, sedes suas linquant, sicque pœnam reatus luant

luant. Unde *Glossa ad d. l. 10. §. 8.* aliter explicat voluntarium exilium, pro eo videlicet, quod ad arbitrium Judicis imponitur. *Bud. ad d. l. voluntarium exilium illud dicit, quod quisq; sibi ipsi consciscit.*

XII.

Exilium à Magistratu inflictum, aliàs coactum vel necessarium dictum, iterum duplex est, vel miserabile, vel vituperabile. Miserabile est, quod præter culpam patientis plerumque sub religionis odio vel alterius causæ prætextu, aut adversariorum potentia irrogatur. Henning. Rennem. in Jurispr. Rom. Germ. memb. 1. de jur. person. disp. 3. tb. 26. lit. C. Huc referuntur illi, qui exulabant quondam, propter virtutem & potentiam *Ostracismo* pulsati, cujus exilii genere ejecti sunt Cimon Miltiadis filius, Themistocles, Aristides, propterea quod *justi* cognomen Athenienses offenderet. Et de hoc Exilio *pars poster. hujus Dissert. concepta est. Vituperabile* verò pænæ loco ob delictum vel culpam imponitur, quod iterum in jure nostro (1.) *interdictum*, (2.) *relegationem* & (3.) *deportationem* comprehendit. Eodem ferme reçidit, quod Marcellus *in l. 5. ff. de interd. & releg. exilium triplex* statuatur, aut *certorum locorum interdictionem*, aut *latam fugam*, ut omnibus locis interdicator, præter certum locum, aut *insula vinculum*, i. e. relegationem in insulam. Addit *Bajard. ad Jul. Clar. sent. lib. 5. §. fin. q. 71. n. 1.* condemnationem in metallum, vel in opus metalli, quod maximum exilium vocat, quando pænæ loco ad effodiendum metallum, cujus varia sunt genera, delinquentes condemnantur, ita tamen, ut inter eos, qui in metallum, & qui in opus metalli detruduntur, differentia sit quoad vincula, ut probat *l. aut damnatum §. 6. ff. de pæn.*

XIII.

Interdicti nomen latius patet, ut duo interdictorum genera complectatur, unum eorum, quibus honore, ordine, negotiatione vel advocacione interdicitur, *l. 7. §. 20. 21. & 22. ff. de interd. & releg.* alterum verò, quod huc pertinet, eorum est, quibus certi loci aditu commercio interdicitur, *l. 7. §. 16. ff. eod.* veluti si quis Româ abesse jubeatur. Ita Anaxagoras ab Atheniensibus in exilium missus est. Ita Rhetores & Philosophi ex tota Italia proscripti fuerunt sub Domitiano Imperatore, uti refert *Gell. lib. 15 Noct. Att. c. 11.* Sic Judæi quoq; Româ pulsati sub Tiberio propter quatuor Judæos improbos Eodem modo Henricus Leo Saxonum Bavarorumq; Dux ab Imperii Ordinibus in exilium ire compulsus est, quod Fridericû I. Im-

ii 73.

175

6

peratorem in expeditione Italica deseruisset, ut *Cranzius in Saxonia & Dauth. de testam. n. 212.* narrant. *Relegatio* iterum duplex est, aut *lata fuga*, aut *in insula vinculum*. *Latam fugam* *Wesenb. in Parat. ff. eod. tit. n. 2.* certorum locorum interdictionem vocat, ut cum alicui patria interdicitur; is enim extra patriam & urbem Romam, quæ communis patria est, ubi vis gentium commorari potest. *l. 7. §. constitutum 15. ff. de interd. & releg.* Consentit ferme *Petr. Gregor. Tholos lib. 31. Synt. c. 6. n. 17.* Verùm sicut hæc explicatio per citatum textum non probatur, quin potius interdictum cum lata fuga confunditur, ita quoque *l. 5. ff. de interd. & releg.* satis apertè innuit, quid lata fuga sit, omnium scil. locorum interdictio, præter certum locum, quando quis non amandatur aliò, sed certum in locum quodammodò includitur, ac quasi circumscribitur, ut cum Præses aliquem damnat, ne domo sua exeat. *l. 9. ff. d. t.* item, cum quis patriam excedere vetatur, jubeturve certis in vicis morari, qua de re loquitur *Ulpian. in l. 7. §. solet 17. ff. eod.* hæcquæ est lata illa fuga, quam *Marcianus in sapius alleg. l. 5.* proponit. Hinc lata fuga non denotat facultatem libere ubiq; vagandi, uno loco excepto, sed *φευγιον* potius, i. e. exilium ab omnibus locis, præterquam ab uno. Apparet igitur nec corruptum esse illum locum, ut *Budæus & alii* existimant, neq; etiam interdictionem & latam fugam inter se convenire, cum per interdictum quis certi loci aditu, per latam verò fugam loci cujusdam exitu prohibeatur, ut rectè monet *Hotom. in Comm. verb. jur. verb. Exilium*, perinde ut *Salomon Rex* illum, qui patri fugienti maledixerat *Hierosolymis* conclusit, & egressum postea capite plecti iussit. Hanc ipsam tamen latam fugam improprie relegationem vocari, testatur *Hotom. in Comm. verb. jur. d. l. Calvin. in Lex. advoc. Exilium. Menoch. l. 2. de Arb. Jud. Quest. cas. 530. n. 3.* *Insula verò vinculum*, i. e. relegatio in insulam est, quando quis in loca, ab hominibus notis & amicis remota, amandatur, quo exilii genere à *Cæsaribus Rom.* multi pii jam olim affecti sunt, *Johannes scil. Apostolus, Clemens Romanus, Cyprianus & alii.* Ita *Ovid. Poëta* à *Cæsare Augusto* in *Pontum*, *Juvenalis octogenarius* à *Domitiano* in extremam *Ægypti* partem ad *Pentapolim* relegatus est. Et hæc relegatio in insulam vel ad tempus vel in perpetuum fieri potest, *l. 7. §. 2 ff. de interd. & releg. l. 5. l. 18 pr. eod. Menoch. d. l. n. 4.* Addunt quidem nonnulli & aliud relegatorum genus ex *l. 7. pr. ff. de interd. & releg.* eorum scil. qui simpliciter relegantur, ut provinciis eis interdica-

1174

§§§ (13.) §§§

terdicatur, non etiam insula assignetur ; Hos tamē rectius interdīctos, quā̄m relegatos dixeris, ceu patet *ex l. 5. ff. eod. Deportatio* denique est, quando delinquentes civitate privati, nervis vel compedibus vincti, navi imponuntur, servisq; publicis, ut eos in insulam transferant, traduntur, quod exilii genus, atrocissimum erat, quia ad tempus non imponebatur, omniaq; civitatis & agnationis jura adimebat. *l. 18. §. 1. l. 6. d. t. l. 4. §. fin. ff. de grad. & ad fin. l. sunt quidam 17. §. 1. ff. de pæn. Vid. Perez. ad C. tit. de his, qui in exil. dat. n. 2. Vinn. ad §. 2. J. de cap. demin. n. 1.* Unde *Origines in Jeremiam homil. 9. Scio, inquit, quosdam Reges eos, qui imperio suo insidiati sunt, ad desertas insulas deportare solitos & pro magnis suppliciis hoc jubere, ne in uno loco exilii pœnam sustineant: sed in aliam partem Orbis uxor, in aliam liberi exterminentur, ne in calamitatibus suis perfruantur solatio, aut pater filii, aut mater filia, aut frater fratris.* Et his posterioribus hodie æquiparantur exules banniti, quibus ob crimen quoddam aqua & igni alicujus Regni interdicitur, ita ut à nemine in clientelam, fidem aut amicitiam recipi, ab omnibus verò impunè, tam in persona, quā̄m rebus offendi possint. *Ord. Cam. p. 2. t. 9. §. So jemand 2. Gail. de pac. publ. l. 2. c. 1. n. 19. & 20. Wehn. in obs. pract. sub voce Acht.*

XIV.

Differentiæ, quæ hanc divisionem comitantur, ex sequentibus patebunt. Nunc ordinis ratio suadet, ut, divisione exilii relicta, & vituperabile & miserabile exilium paulo altius perpendamus. Illud quod attinet, ex Sacris patet, quod fuerit prima pœna Protoplastis propter delictum imposita. Cū̄ enim transgressione legis divinæ enormiter peccârint, ejecit eos ex Paradiso seu loco voluptatis DEUS, ut terram colerent, adeoque è Patria peregrini & exules cum omnibus suis posteris facti sunt. *Gen. 3. c. Adam 80. dist. 1. de pœnit.* Proinde omnes verè philolophantes Patres antiqui & Christiani, se in vita hac peregrinari, professi sunt. *Gen. 23. Psalm. 38. 1. Petr. c. 2.* Nostra siquidem patria, ad quam properamus, æterna vita est, nec civitatem permanentem hîc habemus, sed futuram inquirimus. Quare rectissime Plato vitam nostram peregrinationem vocat. *Petr. Gregor. Tholos. Synt. Jur. univ. lib. 31. c. 6. n. 1.* Atque ex hoc Protoplastorum exilio indeq; promanante peregrinatione Christianorum nonnulli deducunt peregrinationes temporales ad loca sancta, vel etiam Sanctorum basilicas, Germ. *Wallfarthen/pœnæ vel*

næ vel meritorum loco impositas. *Vide, si placet, Petr. Greg. Tholos. d. c. 6. n. 4. Add. c. si quis Romipetas 23. c. 24. q. 5.* quæ hodie nervi indulgentiarum Papaliû sunt, ut loquitur *Chemnit. in Exam. Concil. Trident. p. 4. de indulg. c. 4. p. m. 102.* De iis hoc breviter tenendum, extare quidem exempla, quòd historiæ gratiâ veteres Hierosolymam profecti fuerint, Christum, qui illis in locis natus, conversatus & passus est, in spiritu & veritate adoraturi, sicut Euseb. narrat, Alexandrum ex Cappadocia circa annum Domini 200. ad loca Hierosolymitana profectum esse, orationis & historiæ causa; postea tamen haud pauci pietatis partem non postremam in peregrinatione Hierosolymitana aliave ad Sanctorum basilicas suscepta constituerunt, quasi gratia divina istis in locis vel amplior, vel etiam Spiritus Sanctus abundantior esset. Hinc istæ peregrinationes tantum successive favorem promeruerunt, ut non solum peregrinantes in tutela Summi Pontificis existerent. *c. innovamus 2. & de treug. & pac. c. un. & de peregrin. sed & Clemens VI. in Bullis Indulgentiarum ipsis Angelis præcepit, ut peregrinantium animas, si in itinere evolarent, statim in Paradisum transferrent, teste Chemnit. in Exam. Concil. Trident. d. l. pag. m. 128.* Ut taceamus reliqua singularia, v. gr. quod is, qui conventus hosce contempserit, anathemate feriarur, *Petr. Gregor. Tholos. d. l. n. 4. it. quod Mariti, licet conjuges alterutro invito religionis votum assumere nequeant, nihilominus præter uxoris consensum propositæ peregrinationi vacare, eamque libere implere possint. Lancel. l. 2. Inst. Jur. Canon. tit. de divort. 16. §. licet. autem 15. c. ex multa 9. §. in tanta & de vot. & vot. redemt.* Denique quod illi, qui peregrinantes spoliarunt, excommunicentur. *§. si quis Romipetas 23. cum can. seq. c. 24. q. 3. & si quæ sunt sexcenta alia.* Verùm quid de hisce peregrinationibus nostrates statuunt Ecclesiæ, ex Theologorum scriptis patet. *Add. Zigler. ad Inst. jur. Canon. d. §. 15.* quorum curiosum remittimus Lectorem, hac solummodò adjecta questione: Nùm in calu, quo maritus, irrequisito uxoris consensu, peregrinationem ad terram sanctam vovet ibique diutius commoratur, uxor non expectans ejusdem reditum alias interim contrahere possit nuptias? *Lancel. §. 16. Inst. Jur. Canon. dict. t. 16. de divort.* negative respondet, modò de morte mariti certò non constet, cui etiam *Dn. Zigl. in Not.* calculum suum addit, dummodò omnis à marito dolus absit, etsi pietate vana adductus peregrinationem susceperit; Quod si verò de malitiosa desertione constet,

stet, utcunq̄ue color pietatis peregrinationi inducatur, ad novum matrimonium, observatis solennitatibus, mulier omninò admittenda erit.

XV.

Causa efficiens vituperabilis exilii, sicut omnium pœnarum, Lex est, quæ delictis pro singulorum qualitate justas irrogat pœnas, idq̄; propter utilitatem publicam, cujus interest, ne delicta mancant impunita Card. Tusch. Pract. Concl. lit. D Concl. 157. Wesenb in Parat. ff. tit. de pœn. n. 5. Suadet enim hoc exilii genus salus totius populi, utpote quæ suprema lex est & officio Magistratus committit, ut male se gerentem in societate civili è medio tollat, ne forsan pars sincera Universitatis inquinetur. Probabiliter hoc innuit Pufend. in Elem. Jurispr. lib. 2. Obs. 1. §. 4 in verbis: Sunt leges Naturæ fundamentales, ex quibus reliquæ omnes fluunt, duæ, (1.) ut quilibet vitam & membra sua, quantum potest, tueatur, seq̄; ac sua conserveat. (2.) Ut non perturbet societatem humanam, nec faciat aliquid, quo minus tranquilla esse possit. Hæ ita inter se conspirare & invicem velut implexæ esse debent, ut in unam velut coalescant legem. Sicut enim Medici non semper urendo & secando, sed & purgando subveniunt periclitantibus corporibus; ita prudens quoque legislator non omnes nocentes in furcam agit, sed & quosdam, tanquam vitiosos humores, foras pellit, atque in exilium mittit. Anton. Matth. de crim. ad lib. 48. ff. tit. 17. c. 1. n. 7. Ministerialis seu instrumentalis causa est Magistratus, cui exilii imponendi facultas à lege est concessa. Non vero quilibet indistincte hac potestate olim gaudebat, sed certis limitibus eadem circumscripta erat. Princeps namq̄ue, Senatus, Præfecti & Præsides, non vero Consules relegare poterant, l. 14. §. 2. ff. de interd. & releg. Et quidem Præsides Provinciæ tum demum, si insulam sub se haberent. l. 7. §. 1. d. 1. fin minus, pronunciabant quidem, in insulam se relegare, scribere autem tenebantur Imperatori, ut ipse insulam assignaret, d. l. 7. §. 1. vers. fin vero. Marta tom. 2. Digest. noviss. sub. tit. relegat. c. 2. Non tamen poterat relegare Magistratus in insulam sibi non subditam. d. l. 7. §. 6. Vid. Coll. Argent. ad t. de interd. & releg. quamvis de consuetudine generali, quæ viget ferè ubique locorum, contrarium observetur, ut testatur Bald. in l. executor. 8. C. de exec. rei jud. n. 33. Add. Ful. Clar. 5. sent. quæst. 71. n. 4. ubi hanc in rem allegat exemplum Ducis cujusdam Mantuani, qui nonnullos cives Casalenses in diversas civitates

1195.

1175

1175

tates & oppida Italiae, dominio suo non subditas, relegavit. Et hæc quidem in relegatione obtinent. Secus est in deportatione, hæc enim Præsidibus Provinciarum, quamvis merum imperium habentibus *l. 6. §. 8. ff. de Off. Pras.* non competebat, *l. 2. §. 1. de pæn. l. 6. §. 1. de interd. & releg.* ideoque specialis prorsus pœna fuit sub Augusto, ut ex Dione patet, in locum veteris illius aquæ & ignis interdictionis surrogata, ceu pluribus demonstrat *Frantz. ad l. Gallus de lib. & posth. disp. 3. membr. 2. sect. 1. n. 13. & seq.* Ut itaq; hæc in libera Rep. nulli concessa, sed ab ipso populo decreta est, ita nec postea deportatio sub generali concessione meri imperii transit. Qua de causa, ut possit deportare Præfectus Urbi, speciali rescripto opus fuit. *d. l. 6. §. 1. de interd. & releg. l. 1. §. 4. de leg. 3.* Et specialis hæc fuisse pœnam, etiam inde patet, quod Præses alio genere jus civitatis & libertatis per damnationem scil. in metallum adimere possit. *d. l. 6. §. 8. de Off. Præs.* Conferantur de hoc ipso negotio, aliter illud explicantes, *Hotom. 3. observ. 12. & Gilken. de præscript. part. 3. c. 6. n. 21. & seqq.* Moribus hodiernis, imprimis vero Saxonis, quilibet Magistratus, altâ sive criminali Jurisdictione gaudens, relegationis pœnam imponere potest, teste *Carpz. in Pr. Crim. p. 3. q. 109. n. 55. 56. 57. 58. Matth. Col. de Proc. execut. p. 2. c. 1. n. 137.* Ad jurisdictionem namq; criminalem spectant omnia delicta, quæ regulariter sanguinis pœnam, ultimum scil. supplicium, aliamve pœnam corporis afflictivam merentur. *Carpz. p. 3. Pr. Crim. q. 109. n. 39. Coler. d. l. n. 125.* Deportatio verò desit esse in usu. Quia tamen in ejus locum bannum successit, ideoq; bannum Imperiale ab Imperatore atque Camera Imperiali infligitur, speciale verò à reliquis Principibus, aliisq; Imperii Statibus ob crimen irrogatur. *Vid. Carpz. p. 3. Pr. Crim. 9. 140. n. 18. & 30. Gail. de Pac. Publ. lib. 2. c. 1. n. 19. & seq. Blum. in Proc. Cam. tit. 25. n. 30. & seq. Eckolt ad Pand. tit. qui test. fac. poss. th. 24.*

XVI.

Causam efficientem excipit *subjectum*, cui exilium hoc irrogatur, quod ipsum delinquens est, de cujus delicto ex processu ordinario vel inquisitorio constat, isque tam præsens, quam absens. Quamvis enim juris expediti sit, quod contra absentem deveniri nequeat ad sententiam definitivam sive condemnationem, *l. absentem §. ff. de pœnis ibiq; Gl. & Dd. l. absentem. 6. C. de accus. l. 1. ff. de requir. reis. Jul. Clar. l. 5. Sentent §. ult. quest. 44 n. 1.* id quod etiam de Jure Canonico obtinet, quò ne quidem ad testium receptionem contra absen-

absentem procedi potest, arg. c. quoniam 5. *ut lit. non contest.* secundum Abb. in cap. veritatis 8. num. 20. & 27. de dol. & contum. Vid. Anton. Gomez. in l. Tauri 76. n. 4. Hostiens. in aur. summ. ad tit. ut lit. non contest. n. 2. sub fin. Hoc tamen procedit tantummodo, quando pro crimine de quo agitur, venit imponenda poena corporis afflictiva; Ubi vero poena relegationis, vel relegatione minor irroganda est, eo casu absens utiq; de Jure communi condemnari potest. Bald. ad l. absentem 6. C. de accus. imò ex generali consuetudine hodierna proceditur ad poenam banni, teste Ful. Clar. lib. 5. Sent. §. fin. quest. 44. n. 3. ibiq; Bajard. in not. quam consuetudinem non improbat Bald. ad d. l. 6. n. 6. Pertinent vero ad subjectum hujus Exilii inter alios delinquentes & servi & hæretici. Servis equidem exilium proprie sic dictum infligi nequit. Per illud namque civitas amittitur, quâ tamen servus caret, per jura notoria. Meier. in Colleg. Argentor. tit. de pæn. thes. 5. Quod si verò latius sumatur, quatenus & relegationem complectitur, poena & liberis & servis communis est. Quamvis enim Venulej. in l. hos accusare 12. §. ult. ff. de accus. innuere videatur, relegationem servis non quadrare; Contra tamen servos relegari posse, ex l. 2. ff. qui & à quib. man. & l. 2. C. de sepulch. viol. colligitur. Hinc Glossographi in conciliatione horum textuum variant. Sed absque hæsitatione probanda erit Johannis sententia, qui verba d. l. 12 Sicuti relegatio, affirmative accipienda esse dixit; hoc sensu: Poena pecuniaria & capitis servorum poenis non convenit, sicuti relegatio convenit. Quam Interpretationem viri doctissimi probant, interq; eos Cujac. & Brisson. lib. singul. ad L. Ful. de adult. c. si servus adulterii in princ. Quod verò alii respondent, relegari interdum servum de facto non de jure, id plane inconveniens est. Constant. enim in d. l. 2. C. de sepulch. viol. jubet servum relegare, qui domini jussu sepulchrum violavit. Anton. Matth. ad lib. 48. ff. tit. 18. c. 1. n. 10. Dr. Brunemann. ad l. 12. ff. de accus. n. 3. Hæreticos verò sedibus suis, ne alios erroribus suis inficiant, pellendos esse, constitutum est in l. 3. & 5. C. de Hæret. & Manich. Consentit Recess. Imp. de ann. 1566. §. auf daß aber 26. 5. vers. So haben wir uns mit ihnen / den gemeinen Ständen / und Sie hinwieder mit uns verglichen / daß solcher Secten und irrigen opinionen / so / wie gemeldet / sich von beyden der alten Religion und Augspurgischen Confession absondern / oder denselben zuwider seyn / unmöglich des Religion-Friedens / keine gelitten noch gedult / sondern allenthalben

halben der Gebühr und dem Religion-Frieden gemäß / gänzlich abge-
 schafft werde. Multi quidem flammis ac ferro in hæreticos sævi-
 endum esse docent, ut patet *ex Jul. Clar. lib. 5. sent. §. Hæresis. n. 7.*
Cardin. Tusch. Pract. Concl. tom. 4. lit. H. Concl. 102. Petr. Gregor.
Tholosan. de Republ. c. 4. sect. 10. Molin. de J. & J. tract. 3. Disp.
43 n. 2. Anton. Gomez. tom. 3. var. resol. c. 1. n. 79. Unde quoque
 per ultimum supplicium *in d. l. 5.* pœnam mortis intelligit *Perez.*
ad C. tit. de hæret. n. 3. sub fin. & Lips. lib. 4. Polit. 1. scribit: *Serio,*
serio hoc imbibite, nihile esse in rebus humanis religione præstantius,
e amq. summa vi debere defendi; Punias igitur, si quis turbat, clemen-
tia hic non est locus, ure, secæ, ut membrum potius aliquod, quàm totum
corpus intereat. Sed verò longe aliter sentit *Chrysostomus in homil.*
de Anath. Dogmata, inquit, *ab hæreticis profecta anathematizari*
oportet, hominibus autem ipsis parcere & pro salute ipsorum orare.
 Melius proinde est, hæreticos prius placide monere; Quod si non
 resipuerint, à consortio ipsorum sibi cavere, eosque excommunica-
 re, ne bonos inficiant, tandem etiam, si dogmatibus suis pertinaciter
 insistant, exilio plectere. Quæ sententia tantum abest, ut consci-
 entia repugnet, ut potius Sacris Literis maximè conformis sit juxta
text. 1. Corinth. 11. vers. 17. 18. 19. Galat. 5. vers. 9. & seq. 1. Ti-
moth. 6. vers. 3. & seq. 2. Petr. 2. vers. 1. ubi de hæreticis agitur,
 nullibi tamen, ut gladio puniantur, præcipitur.

XVIII.

Neque etiam alia mens fuit Imperatorum Romanorum.
 Quamvis enim Theodosius, Valentinianus, Martianus & alii leges
 tulerint in hæreticos, quibus eos interdum aliquot libris auri, inter-
 dum omnibus bonis, interdum exilio & verberibus, interdum ul-
 timo supplicio mulctari voluerunt, ut patet *ex l. Manichæos 4. l. 5.*
& l. 8. C. de hæret. attamen vel dicendum, dictas leges non univer-
 saliter & illimitate accipiendas esse de quibusvis hæreticis, ex sola
 etiam infirmitate errantibus, sed potius de blasphemis & talibus,
 quales fuerê Donatistæ, qui turbas excitarunt, & ipsi in dissentientes
 sævierunt: Vel etiam notandum, quòd Constitutiones Imp. in Jure
 nostro, capitis pœnam simpliciter hæreticis infligentes, non de na-
 turali, sed civili capite, h. e. deportatione & exilio intelligendæ sint,
 prout asserit *Wesemb. ad tit. C. de hæret. n. 6. Hackelm. illust. disp. 34.*
th. 14. l. b. Quo facit textus *in l. 2. C. ne sacr. bapt. iter.* ubi sancitum
 est, supplicio ultimo percellendos esse eos, qui sacrum baptisma ite-
 rave-

1177. 1175

raverunt, quæ lex, si non de exilio, sed ultimo supplicio accipiatur, pugnabit cum *l. f. C. cod. Weseub. alleg. loc.* Accedit, quod nec Canones aliam, quàm excommunicationis pœnam hæreticis irrogent, *c. excommunicamus 13. de hæret. c. ad abolendam 9. cod.* reliquam verò pœnam potestati & arbitrio Judicis secularis committant, *d. c. ad abolendam 9.* quæ arbitraria pœna regulariter ad mortem extendi non debet, *arg. l. hodie 13. ff. de pœn.* Et hinc communiter à Dd. receptum est, in dubio in quacunque dispositione, tam hominis quàm legis, statuti pœnam capitalem intelligi debere non de morte naturali sed civili, h. e. deportatione vel relegatione, & sic de perpetuo exilio, quod successit in locum deportationis, secundum *Gloss. in l. 1. pr. sup. verb. capitali C ne Christ. mancip.* item *& Gloss. in l. f. C. de vet. numism. potest.* Quare explosis omnibus pœnis atrocioribus, religionem orthodoxam docendam, non imperandam esse credit *Anton. Matth. ad lib. 48. ff. tit. 10. c. 6. sub fin. Reink. de R. S. & Eccl. lib. 3. c. 1. c. 5. n. 31.* Quod si vero hæretici sint vel seditiosi ac pacis publicæ turbatores, vel in SS. Trinitatem blasphemi, omnino ultimi supplicii pœna locum habebit, per ea, quæ tradit *Dn. Carpz. p. 1. Pr. Crim. q. 44. n. 4. & seq. Coler p. 1. Dec. 177. ubi n. 3. ad Rol. à Vall. & Tiber. Decian. de Crim. provocat.*

XIX.

Modus imponendi hoc exilium ante omnia causæ cognitionem requirit, argumento aliarum pœnarum, ad quas non temerè aut præcipitanter à Judice procedi, aut contra non auditam partem aliquid definiri debet, alioquin ordine Juris turbato totus processus erit nullus. *l. exstipulatione 7. C. de sent. & interloc.* Commensurandæ namque sunt pœnæ delictis, *l. 31. C. de fals.* ne quid durius aut remissius in reum statuatur. Neq; etiam severitatis aut clementiæ gloria affectanda est, sed perpenso judicio, prout cujusq; res postulat, statuendum. *l. 11. pr. de pœn. Nov. 87. c. 10 Nov. Leon. 61.* Causæ itaque cognitionem sequitur sententia, per quam exilium irrogatur. Ea ipsa vero pro diversitate hujus exilii diversa est Interdicti namque modus in eo consistit, quod certis locis certave interdicatorum provincia, reliquis liberæ fugæ patentibus *Anton. Matth. ad l. 48. ff. tit. 18. c. 1. n. 10.* ut quis habeat, ubi velit, vagandi licentiam, demto loco, qui prohibetur, *l. 5. ff. de interd. & releg. l. 7. §. solet. 19. ff. eod.* Et hæc interdictio relegatio quoque à certo loco vel exulatio dicitur. Sic Mariæ apud Israëlitas impositum,

ut extra castra moraretur, neque in ea reverteretur per aliquot dies, *Num. 12. vers. 15.* Eodem modo in exilium damnatus est Cicero à Crasso, Cæsare & Pompejo, cui interdictioni tamen publicatio bonorum adjecta, ejusque domus, tanquam hostis, solo æquata, area vero templo libertatis conservata fuit, alias jussus est abesse Româ 468000. passuum, prætereaque edicto cautum, ut si intra eos fines venisset, & ipse & qui eum suscepissent, impunè à quibusvis occidi possent, ut ex *Dion. Cass. refert Petr. Gregor. Tholos. sep. alleg. loc. n. 16.* Lata fuga quomodo fiat, ex descriptione ejus patet. Relegatio in insulam quidem formam deportationis habet, sed non tam severum est judicium. *Petr. Gregor. Tholos. d. l.* Nam in deportatione locus certus deputatur & definitur pœnæ causa, ex quo excedere non licet. Quod ipsum quidem in relegatione in insulam itidem occurrit, ejus tamen mitior causa est. Deportatio namque civitatem Romanam cum bonis aufert, *l. 6. pr. l. 14. §. 1. l. 15. pr. ff. de interd. & releg. l. 2. §. 1. l. 17. in fin. ff. de Publ. Jud.* unde forma deportationis non constituenda est in sola voce *deportationis*, sed in *ademptione civitatis*, *Dr. Tab. in not. ad Coll. Argent. tit. de interd. & releg. n. 7.* quæ non ad tempus fit, *l. 18. §. un. eod.* sed peregrinitatem perpetuam inducit, insimulque ἀπόλις εἶναι efficit, *l. 17. §. 1. de pæn.* Relegatis verò dies præstituitur, intra quem excedant. Moris enim erat ita pronunciare: *illum provinciâ illâ, insulisque relego, excedereque debet intra illum diem. l. 7. §. his qui 17. de interd. & releg.* quæ sententia existimationem quidem civis minuit, non tamen consumit, aut caput de civitate eximit, *l. 4 l. 5. ff. eod.* Unde relegati, sive ad tempus, sive in perpetuum, bona sua, testamenti factionem tam activam quam passivam, ut & civitatem retinent, *l. 7. §. 2. ff. de interd. & releg. Anton. Matth. d. l.* Et licet cum relegatione in perpetuum possit quoque pars bonorum adimi, juxta *l. 4. C. de his qui in exil. dat.* hoc tamen expresse fieri debet, tacitè verò relegationem non sequitur, perinde ut deportationem publicatio bonorum, *l. deportatorum 8. C. de pæn. ibique Brunnem. Matth. Wesenb. in Parat ff. de interd. & releg. n. 3. Perez. ad. C. tit. de his qui in exil. dat. n. 2.*

XX.

In genere denique circa formam hujus exilii observandum est, quod illud extra deportationem, quæ non nisi in perpetuum fit, *l. 18. §. un. ff. interd. & releg. l. 7. §. 2. eod. Cujac. 6. Observ. 25.* variis im-

2198.

§§§§ (21.) §§§§

imponatur modis ; Quandoque enim irrogatur (1.) ad certum & determinatum tempus , & tunc condemnatus illud observare debet , aliàs quod superest duplicatur , juxta text. expressum *in l. aut damnatum 8. §. quisquis 7. ff. de pæn. ibiq. Bartol. & comm. Dd. Martia tom. 2. Digest. noviss. sub tit. Exilium c. 4.* Interdum (2.) imponitur ad tempus quidem , sed indeterminatum , & tunc intelligitur impositum per decennium per *l. sine præfinito 23. ff. de pæn.* quem textum pro singulari habent *Bald. & Hahn. ad Wesenb. tit. de pæn. n. 7.* Aliquando verò (3.) Judex pœnam exilii infert simpliciter , nulla facta temporis mentione & tunc quæritur : *An verba sententiæ de temporali , an verò de perpetuo exilio accipi debeant ?* R. cum *Bartolo ad l. 23. ff. de pæn. & Hartm. Pistor. obs. 189.* quos sequitur *Dn. Carpz. in P. Crim. Q. 130. n. 16.* exilium sine temporis præfinitione injunctum in perpetuum durare , per *l. Servus 10. C. de pæn. ibiq. Cyn. Bart. Bald. Salic. & Dd. comm.* non obstante *l. 23. ff. de pæn.* quæ rectè cum *Hartm. Pistor. dict. obs. 198.* de priori casu , quando scil. quis ad tempus relegatus , vel in metallum damnatus fuerit , sine certi temporis tamen præfinitione , accipienda est ; tunc enim illud tempus indeterminatum de decennio rectè intelligendum est , secus se res habet in exilio simpliciter imposito , quod perpetuum esse censetur . Et hanc sententiam non solum defendunt *Gomez tom. 3. var. resol. c. 3. n. 3. Hahn. cit. loc.* verum etiam ipsa Praxis , teste *Carpz.* recepit . Quandoque denique (4.) Judex imponit pœnam exilii ad beneplacitum & voluntatem suam , germ. *auf kundliche Verlassung* / quod medium quasi locum obtinet inter perpetuum & temporale , pariterque valet , ut tradit *Gom. d. l.* ideoque ad arbitrium Magistratus revocari potest . *Hahn. ad Wesenb. cit. loc.* Quòd si verò Judex moriatur vel ab officio removeatur , quæritur , *an revocatum censeatur exilium hoc modo impositum ?* Nonnulli putant quòd non , potiusque in perpetuum durare censent *arg. l. centesimis 46. §. pen. ff. de V. O.* Alii vero pœnam exilii ipso jure revocatam & finitam esse existimant , propterea quod voluntas posita ad durationem & perseverantiam alicujus actus , semper cesset & finiatur morte , *juxta l. 4. ff. locat.* & hanc sententiam multi à *Gomez.* allegati *Dd.* amplectuntur . Quia tamen tribunal & judicium per mortem Judicis non exspirat , sed in alium transit judicem , & judex pœnam exilii ad beneplacitum imponens , non suam propriam , tanquam privatæ personæ , sed publicam potius , judicis nempe censetur respexisse voluntatem , ideoque

hoc casu nec exilium revocatum, neque etiam perpetuum factum esse, sed adhuc ita durare putamus, ut facultas & voluntas revocandi transeat in successorem, ut recte docet *Gomez. d. l. ubi* & argumenta in contrarium proposita resolvit.

X XI.

Finis hujus exilii, perinde ac aliarum pœnarum, est, ut delicta propter mandatum Dei ad publicam utilitatem puniantur & illi formidine pœnæ emendentur, qui virtutis amore à sceleribus abduci nequeunt. *l. 20. ff. de pœn. Coll. Argent. eod. tit. n. 19.* Effectus verò pro diversitate exilium diversus est. Exules namque deportati civitatem & inde dependentia jura omnia amittunt, sicque ἀπόλιδες redduntur. *l. 17. §. un. de pœn.* Quapropter ipsis neque legatum, neque fideicommissum contra mores & Jus publicum relinqui potest, *l. 7. pr. & §. 1. ff. de legat. 3.* nisi ad victum aliosque usus necessarios, ex qua causa relicta capere possunt. *l. 16. ff. de interd. & releg. l. 3. pr. de his, qua pro non script. hab. l. 11. ff. de alim. & cib. leg. l. 1. C. de hered. instit. l. 9. & l. 35. ff. de mort. caus. donat.* Libertatem verò retinent atque jure gentium fruuntur, unde nec à matrimonii vinculis liberantur. *l. 1. C. de repud. l. 23. §. 1. ff. de donat. int. vir. & uxor.* nec etiam emere, vendere, locare, conducere, permutare, fœnus exercere, aut postea quæsitâ pignori dare prohibentur, modò non fiat in fraudem Fisci, qui iis mortuis successurus est, juxta *Marcianum in l. 15. ff. de interd. & releg. l. 17. §. un. de pœn. l. 7 §. ult. de bon. damnat.* Sed quomodo deportati, qui tamen communionem Juris Civ. destituuntur, contrahere possint, ingenia Dd. varie torsit? Sunt, qui post condemnationem quæsitâ ad hæredes damnati pertinere existimant, non solum ob responsum *Marciani in d. l. 15. ff. de interd. & releg.* sed & ob id, quod *Gajus in l. 8. §. 1. ff. de his qui testam. fac. poss.* scripsit, bona quæ reus habuit tùm, cum damnaretur, publicari, quod apertius confirmat *Paul. in l. 22. §. 5. de mand.* dùm inquit: *Publicatis bonis quicquid postea acquiritur, non sequitur fiscum.* Verùm hæc, ut ut speciosa, tanti tamen ponderis non sunt, ut sententiæ huic robur addere possint, præcipuè quia aperte refragatur *Alexandri rescriptum in l. 2. C. de bon. proscrip.* in verbis: *Deportati nec earum quidem rerum, quas post pœnam irrogatam habuerint, hæredem habere possunt: Sed & hæ publicabuntur.* Unde *Marcian.* quoque in *d. l. 15.* permissionem commerciorum ita limitat, quod in fraudem fisci, qui ei mortuo successurus

1199.

turus est, alienare post quæsitam non possit deportatus; Ideoque ex d. l. 2. l. 8. ff. qui test. fac. poss. ita declaranda est: *Deportatum scilicet post quæsitam bonis ad vitam quidem frui, ea tamen in proprio ipsius patrimonio non esse, sed mortuo eo à Fisco auferri*, sicque l. 22. §. 5. ff. mand. de mandato in post quæsitam, vel etiam de deportatione sine publicatione bonorum intelligunt. *Jason. ad pr. Inst. de Act. n. 45. Fachin. l. 9. controu. c. 51. Bachov. ad Treutl. vol. 2. disp. 6. th. 6. lit. D. Ant. Matth. in tract. de crim. ad tit. 18. lib. 48. ff. c. 2. n. 12.* Per post quæsitam verò illa intelliguntur, quæ damnatus industriam suam quæsitam, aut si quid inter vivos ei donatum fuerit. In hæreditatibus & legatis quid obtineat, jam dictum est. *Add. Anton. Matth. d. l. Quid jure novissimo hac in re constitutum sit, ex Nov. 134. c. ult. & auth. bona damnatorum C. de bon. proscript. ut & art. 218. Ord. Crim. Carol. V. fusiùs patet. Evolv. Rittersh. ad Novell. p. 13. §. 4. n. 5. Brunnem. add. auth. Dn. Hahn. ad Wesenb. de bon. damnat. n. 6. Steph. in Not. ad. d. art. 118.*

XXII.

Effectus in exilibus relegatis & interdictis quis sit, ex antea dictis patet, videlicet quòd, sive ad tempus, sive in perpetuum hoc exilium iis sit impositum, & civitatem Romanam, & testamenti factionem, nec non patriam potestatem retineant. l. 7. §. 3. l. 18. de interd. & releg. interim tamen locis interdictis abstinere & ex iis, quibus inclusi sunt, egredi non debeant, ne pœnæ & judicia eludantur, l. 4. l. 28. §. 13. ff. de pœn. l. 12. ff. de interd. & releg. aliàs si terminos exilii frangant, puniuntur, ita quidem, ut in iis, qui exulare quidem jussi sunt minus decennio, duplicetur tempus, quod restabat, si verò decennium vel ultra præfinitum ipsis fuerit, perpetuetur exilium, si in perpetuum fuerit impositum, pœna mortis adhibeatur l. aut damnum 8. §. 7 ff. de pœn. & hanc communem esse Dd. sententiam testatur *Ful. Clar. l. 5 Sent. §. ult. quest. 71. n. 13.* quæ per se quidem vera est, ita tamen ab aliis illustratur, ut de duplicatione temporis, propter l. 8. §. 7. ff. de pœn. omnes consentiant. Cæteroquin si quis ad tempus vel certum vel indeterminatum exul factus fuerit, de pœna leges inter se dissentire videntur, dum l. 4. ff. de pœn. exilium perpetuum imponit, at l. 28. §. 13. eod. relegationem in insulam decernit. *Ludov. Peguera Hispan. in decis. crimin. c. 41. (quem sequitur Menoch de arbitr. Jud. quest. lib. 2. cent. 6. cas. 330. n. 5.)* per relegationem in insulam l. 28. §. 13. intelligit relegatio

gationem in perpetuum. Aliter sentit *Hotom. in Lex. ad verb. exilium*, quem itidem sequitur *Menoch. d. l.* Aliter vero *Jacob. Cujac. l. 6. Observ. 36.* quod scilicet refuga ex temporario exilio, quandoque etiam, omisso perpetuo exilio, in insulam relegetur; Verum si arbitrio Judicis permissum esset, uno vel altero gradu poenarum neglecto, aliam eligere, tam accurata & diligens distinctio graduum in *l. 4. ff. de poen.* necessaria non fuisset, quare probabiliter dicendum erit illud, quod in *l. 28. §. 13. ff. de poen.* de perpetuo exilio deest, ex *d. l. relegati. 4.* supplendum esse, cum novum non sit, legem ex lege suppleri, *l. non est novum 28. ff. de LL.* Quare gradus poenarum sic constituti sunt, ut exul temporarius, si redeat, perpetuo exilio puniatur, si hic redeat, in insulam relegetur, si in insulam relegatus redeat, deportetur, si deportatus redeat, capite plectatur, & sic semper poena augeatur. *Brunnem. ad d. l. 4. n. 2. & seq. Berlich. p. 3. Concl. 72.* præcipue *Marta tom. 2. Dig. noviss. tit. de exil. c. 4.* Et hæc de poena Juris Civilis.

XXIII.

Aliud verò obtinet in Imperio nostro Romano Germanico, cujus moribus hoc superadditum est, ut is, qui exilio mulctatur, Urphedam præstet & juramento promittat, se intra præfinitum tempus nolle reverti. Quod si contra juratam fidem redeat, priorum digitorum amputatione punitur, juxta dispositionem *Constit. Carol. art. 107. vers. und nach dem im Heil. Reich etc. art. 108. v.* Et ab *einer ein Urphede etc. ibiq. Steph. in not. Berlich. p. 5. concl. 72. n. 17.* De Jure Saxonico, quæ poena in exilibus revertentibus obtineat, patet ex *Const. Elect. Sax. p. 4. Const. 48. ibiq. Carpz. defin. 1. & in Prax. Crim. p. 1. n. 47. Berlich p. 1. Concl. 72. n. 18. & seq. Matth. Coler. p. 1. Dec. 114. n. 8. Richt. p. 2. Dec. 93. n. 24. & seq. Philipp. in Usu Pract. Inst. lib. 1. Eclog. 75. n. 4. & seq.* Sed hæc occasione quaeritur: *An ab una civitate vel loco in exilium missus, à tota Provincia censeatur ejectus, ita ut nullibi in ista provincia commorari ipsi liceat?* de Jure Civ. id quidem negandum videtur, propter *l. relegatorum 7. §. 15. ff. de interd. & releg.* ubi expresse constitutum, quod si alicui urbe fuerit interdictum, vel etiam certa quadam civitate vel præfectura, Patriâ tamen iuâ ei interdictum non sit, quare nec de tota Provincia relegatus videtur. Facit huc, quod quævis civitas peculiarem suam & separatam habeat jurisdictionem, quæ vires suas aliò non extendit, *l. ult. ff. de Jurisd. Bart. ad l. non dubito 7. ff. de capt. & post.*

§§§§ (25.) §§§§

Et postlim. revers. n. 2. Bald. ad l. 8. C. de except. rei judic. n. 33. Clar. lib. 1. Sent. §. ult. q. 71. n. 11. Anton. Fab. in Cod. lib. 9. t. 24. def. 11. n. 1. Unde inferunt, quod Studiosus, ab Academia relegatus, non censeatur è tota Provincia ejectus, in qua Academia conservatur, quod ipsa quoque confirmat experientia. Berlich p. 5. concl. 71. n. 19. Sed extra hunc casum contrarium de consuetudine passim invaluit, ita, ut bannitus ab una civitate aut præfectura, à tota Principis Provincia bannitus censeatur, teste Ful. Clar. d. l. n. 4 Berl. d. concl. 71. n. 10. 11. Et 12. qui consuetudinem hanc propterea rationabilem esse contendit, quòd publicè interfit, Provinciam malis hominibus purgari, l. 13. ff. de off. Præs. nec justum videatur, ut condemnati in territorio resideant,

XXIV.

Sicut itaque secundum Juris communis dispositionem è Patria exilio ejectus, Romà quoque, tanquam Patriam communi, abstinere debet, juxta l. 7. §. 15. de interd. Et releg. & tradita à Jacob Belvis. in Pract. crim. in tit de fug. reor. Et Anton. Scap. in pract. Jur. non script. quos refert Bajard. ad Ful. Clar. l. 5. §. ult. q. 71. n. 21. Ita quoque consuetudinis factum est, ut bannitus vel relegatus ab uno loco censeatur quoque bannitus ab omnibus locis, qui sunt sub eodem dominio, quod non solum in statu Ecclesiastico expresse receptum est, per Bull. Clem. VII. sed & in Regno Neapolitano, teste Bajard. d. l. n. 22. imò generaliter hætenus obtinuit, adeò ut banniti Superiorum dicantur quoque banniti in terris subditorum, quamvis habeant merum & mixtum imperium. Bald. in l. etiam 8. C. de Fur. dot. n. 6. Et 7. & banniti à toto statu, sive territorio Principis, intelligantur quoque exclusi à civitatibus & territorio postmodum per Principem acquisitis, ut tenet Mars. in Pract. Crim. §. aggredior n. 22. Et post eum Bajard. ad Ful. Clar. d. l. n. 26. Hæc ipsa tamen exclusio ita temperanda est, ne ad jurisdictionem & locum penitus extraneum trahatur, in quo delinquens nullum habuit domicilium; Quod si verò ibi habeat domicilium, judicem quoque loci, ubi commissum est delictum, posse condemnare in pœnam exilij non solum à loco delicti, sed & à loco originis & domicilij ex l. 7. §. interdicere 10. ff. de interd. Et releg. colligit Bartol. ad d. §. interdicere. 10. n. 5. cum communi Dd. Schola, quam refert & sequitur Gomez. tom. 3. Var. Resolut. c. 8. n. 3. sub fin. it. Bajard. ad Ful. Clar. d. l. n. 11. Et seq. Denique etiam exilium ita, quantum fieri potest, imponendum est, ne

D

est, ne

est, ne noceatur creditoribus exulantis, quare si Fiscus non instet, & exilio creditores contradicant, debitor ejiciendus, si idoneam præstare nequeat cautionem, tamdiu in carceribus detinetur, donec solverit vel alio modo satisfecerit. Sed si fiscus exilium urgeat, creditorum quidem instantia tanti momenti non est, ut executionem impedire queat, consulitur tamen ipsis fidejussoria cautione de redeundo ad carceres finito exilio, & si illa præstari nequeat, statur juratoriae, sicque tali promissioni, quæ haberi potest, ut tradit *Francisc. dec. 317. vol. 2. allegatus à Bajard. d. l. n. 7. & 8.*

X X V.

Et hæc quidem de deportationis atque relegationis exilio, ejusque effectibus breviter delineasse sufficiat, jam paucis quoque ipsius usus practicus adjiciendus erit. Quamvis itaque deportationis & relegationis multa in Digestis & Codice fiat mentio, adeo ut Dd. hinc inde plures referant casus, in quibus hoc exilium ipso jure irrogatur, tamen in usu esse desijt, ut respondit *Cornes. lib. 3. Consil. quem secutus est Cravett. Consentit Imola, Alex. in Cons. Roland. à Fall. in Consil. præcipue Jul. Clar. l. 5. Sent. §. fin. q. 67. n. 8. & 9. cum Dd. pluribus ibid. allegatis, (exceptis quibusdam paucis locis, ubi deportationis adhuc obtinet pœna, quos recenset Jul. Clar. d. l. n. 8.) Unde, quod deportationem attinet, nonnulli statuunt, quod loco illius successerit hodiè decapitatio, ut ex *Roman. Sing. refert Aug. Arimien- sis ad Ang. Aretin. de Malef. in verbo Falsario post n. 48. sub fin. quâ conclusionem tamen falsam esse dicit: Alij verò asserunt, quod loco deportationis successerit bannum perpetuum, & ita sentiunt Cuman. Cravett. & Guid. Pap. dec. 423. n. 4. Alij denique dicunt, quod hac in re certa nequeat tradi regula, sed quod loco deportationis judex imponere possit pœnam arbitrariam, juxta qualitatem facti & personæ, prout sibi convenire videtur, ita ut vel condemnatio ad triremes tum in perpetuum, tum ad tempus, vel exilium, vel etiam alia pro gravitate delicti obtineat pœna, quam sententiam tuetur Jul. Clar. q. 67. n. 8. hæcque posterior & veritati & praxi convenientior est. Neque enim consulendum Judici, ut loco deportationis imponat pœnam mortis, nisi illam vel statutum locorum, vel consuetudo rationabilis approbaverit. Relegationem verò quod concernit, in ipsius locum exilium sive confinementem successisse, testatur Jul. Clar. cit. loc. n. 9. Cui quidem eatenus calculum addimus, quod hodierna praxis inter interdictionem & relegatio-**

gationem ut plurimum nullam agnoscat differentiam, sed quamcunque expulsionem è Republ. factam pro exilio sive relegatione habeat, ipsique jura Exulum hæctenus proposita applicet, ut ex traditis *Dn. Carpz. p. 3. Pr. Crim. q. 130. n. 13. & seq* fusius patet. Nihilominus tamen & relegatorum in insulam exempla in iis offendimus, qui propter delictum condemnantur, ut in Hungaria, aliisque certis provinciis, vel per tempus, vel etiam in perpetuum cum Turca aliisve Imperii hostibus pugnent, sicut & latâ fugâ hodiernum nonnulli pro re nata circumscribuntur, quorum absentia officit magis, quàm prodest. Exempla sunt in promptu.

XXVI.

Quamvis verò juxta tradita *th. anteced.* in locum deportationis neutiquam successerit bannum, quod vel inde sufficienter patet, quia iis casibus, quibus deportatio quondam obtinuit, hodiè banno non utimur, sed id propterea adinventum videmus, ne rei fugitivi & absentes, quibus poena ultimi supplicii imponi nequit, impuniti evadant, sed vel ob crimen perpetratum vel etiam, si de eo nondum convicti sint, ob contumaciam in non comparendo coercerentur, atque ex provincia quadam proscribantur: Communiter tamen deportationi bannum æquiparatur, quia bannitis aqua & igni interdicitur, (unde germ. *einem Wasser und Weidt verbieten* idem est ac *in die Acht erklären*) perinde ut apud Romanos deportatis, ut tradit *Carpz. p. 3. Pr. Crim. q. 140. n. 14.* Sed hæc æquiparatio non nisi sano sensu procedit, cum haud parum nostrum bannum à deportatione differat, quin etiam, si accuratius rem intueamur, bannum imperiale deportatione longè gravius est. Nam deportati licet civitatem & ea, quæ Juris civilis sunt, amittant, juxta antea dicta & *l. 6. pr. ut & l. 14. §. 1. ff. de interd. & releg. l. 17. §. 1. ff. de pæn.* illa tamen, quæ Juris Gentium sunt, retinent, *l. 17. §. 1. de pæn. & l. 15. pr. ff. de interd. & releg.* Banniti verò non solum desinunt esse cives Romani Imperii, & per consequens privantur omnibus jurbus civilibus, sed etiam omnia humanitatis jura, officiorumque vicissitudines, bona & commercia, atque sic etiam ea, quæ Juris Gentium sunt, amittunt. *Ord. Cam. p. 2 tit. 10. §. 3. Gail. de Pac. publ. lib. 2. c. 1. n. 20. & seq. Blum. in Proc. Camer. tit. 19 n. 190* Deportati porrò manebant sub Imperii Romani ditione adeoq; etiam sub ejus tutela, *arg. l. 10. §. 6. de injus voc. l. 13. §. 1. de donat. int. vir. & uxor. l. 7. de leg. 3. l. 17. §. 5. ad Sc. Trebell. l. 5. §. 1. & ult ff. de publ. jud.*

l. ult. pr. de pœn. l. 7. §. ult. de bon. damnat. l. 2. C. de bon. proscript. l. 12. §. 15. de capt. & postlim. revers. l. 4. §. 2. de re mil. aliusve text. At banniti à tutela Imperii Romani prorsus exclusi sunt. *R. I. de anno 1544. §. Wir haben 63. v. Wann er aber 2c.* Extra Imperium tamen Romanum inviolabiles existunt tam in persona, quàm in bonis, quia Bannum Imperiale extra fines Imperii se extendere nequit, *arg. l. ult. ff. de Jurisd. Blum. in Proc. Camer. tit. 29. n. 85.* ubi dicit, quod bannito ex Imperio bona, quæ in Suecia, Dania, Anglia, Hispania, Hollandia aut alibi extra Imperium habent, salva manent.

XXVI.

Aliàs Bannum partim *Imperiale*, partim etiam *Provinciale* est, *Wehn in Observ. Pract. sub voce Acht. Gail. de Pac. Publ. lib. 2. c. 1. Sichard. ad l. 1. C. de hered. inst.* Provinciale ultra Status bannientis territorium se non extendit, in ditione tamen ipsius tantum roboris habet, quantum Bannum universale in Imperio Romano. *Petr. Theod. in Coll. Crim. Disp. ult. th. 4. Carpz. p. 3. Pr. Crim. q. 140. n. 30. & 31.* Imperiale verò iterum subdividitur in *bannum* stricte sic dictum & *privationem* omnium bonorum ac Jurium Imperii, quæ duo quidem in eo differunt, quod in banno præter offensionem bonorum etiam permessa sit offensio corporis seu personæ bannitæ; in privatione verò sola offensio bonorum sit licita. Quoad reliqua verò in omnibus coincidunt. Quapropter disposita in Constitutionibus Imperii de Banno, in privatione quoque obtinent. Et hæc privatio *in fœminis* habet locum, ne condemnatæ prostituantur, sed habeatur ratio verecundiæ ac pudoris, ut & *in Masculis Ecclesiasticis*, quia ratione personæ Pontifici Romano subsunt. Quare Cæsar eodem banno imperiali ferire nequit, si tamen feuda ab Imperio recognoscant, aliisq; Imperii juribus fruuntur, iis privari possunt, quoniam eatenus Jurisdictioni Cæsareæ subsunt, quæ ratio efficit, ut & Ecclesiasticos Protestantibus banni exilio subjiciat *Blum. in Proc. Cam. dict. t. 29. n. 184. Dn. Strauch. Diss. Exot. 6. th. 17. sub fin.* Cæteroquin à quoniam hoc bannum irrogetur, in quibus causis, (quarum quindecim numero recenset *Blum. in Proc. Cam. t. 29. n. 87. & seq.*) quâ forma & modo, illud aliunde fufius constat. *Vid. Dn. Strauch. d. th. 17. & 18.* Nobis hoc monuisse sufficiat, quod de modo procedendi *in Instrum. Pac. art. 8. §. 3.* ita cautum sit: *In proximis Comitibus &c. de modo & ordine in declarando uno vel altero Statu in Bannum Imperii, præter eum*

eum, qui aliàs in Constitutionibus Imperii descriptus est, tenendo, &c. ex communi Statuum consensu agatur & statuatur, quam constitutionem adhuc hodie expectamus; Monitum autem fuit à Statibus, ut declaratio banni imposteriorum semper fiat in Comitibus universalibus, consensu omnium Statuum, ut Acta Comititia Ratisbonensia testantur.

XXVII.

Jura circa hoc Exules bannitos recepta, si verum fateri velimus, tristissima sane sunt. Primò namque in bannum per sententiam declaratoriam, quæ ubique requiritur, teste *Gail. l. 2. de Pac. publ. c. 3. Dn. Strauch. d. thes. 18.* condemnati infames redduntur. *Ord. Cam. part. 2. tit. 10. §. Und wo Er 3. (2.)* Feuda ac bona sua amittunt, *Ord. Cam. part. 2. tit. 9. §. So jemand 2. (3.)* Omnia jurante & post Bannum quæ sita perdunt, quare etiam omnes obligationes, juramenta & pacta ex parte bannitorum, in quantum illis profunt, irrita fiunt. *Ord. Cam. d. t. vers. darzu alle Verschreibungen/2c.* (4.) Aquæ & ignis interdictione puniuntur, ita ut à nemine recipi possint. Quamobrem nemo ipsis potum subministrare, quin potius quilibet eosdem averfari, detestari & velut hostes persequi debet. *Ord. Cam. d. t. 10. §. und wo Er/2c. 3. (5.)* In banno ultra annum subsistentes censura ecclesiastica notantur. *Käyserl. Landsf. de anno 1548. tit. von denen / die über Jahr und Tag in der Acht verharren.* Quinimò (6.) ipsis sacris interdicitur. *Ord. Cam. p. 3. t. 48. §. und ob die Obristen 9.* Denique etiam omnium ludibrio & prædæ exponuntur, ut à quibusvis tam quoad personam suam, quam in rebus & bonis impunè offendi queant, *Ord. Cam. p. 2. tit. 9. §. So jemand in verb. Sollen des oder derselben Leib und Gut allermänniglich erlaubt seyn / und niemand daran freveln oder verhandeln können oder mögen / quod autore Julian. Magenborst. in Comm. ad Ord. Cam. d. tit. & §. adeò verum est, ut in Judicio Camerae non decernatur securitas vel inhibitio. Add. Guilielm. Roding. Pandect. Cam. l. 1. t. 8. ejusq. Comment. ubi plura de effectibus banni proponuntur. it. Dn. Strauch. d. Diss. & th. Si tamen muller bannita sit, pudori ejus impunè illudi nequit; Neque enim stuprum & adulterium pœnæ vice funguntur. Anton. Matth. ad lib. 48. ff. t. 5. c. 2. n. 4.*

XXIX.

Exinde verò, quod exules banniti omnium prædæ expositi sint, Dd porrò deducunt, eosdem salvâ conscientiam impunè à quo-

vis occidi posse, ut cum *Gail. de P. P. l. 2. c. 5. n. 12. & seq.* statuit *Blum. in Proc. Cam. tit. 29. n. 182.* Consentit communis Dd & Moralistarum Schola, ut ex *Bart. Bald. Paul. Castr. Alber. Rosat. Jul. Clar. Filliuc. Nell. à Sanct. Geminian. Laymann. Grot. lib. 2. c. 20. §. 17. sub fin.* aliisque patet. Unde *Hemig. ad Grot. d. l.* colligit, quod quandoque utilitate publica sic suadente, etiam privati executores justitiæ dari possint, imò Draconis lege permillum fuisse, exules propria autoritate capere & occidere, si scilicet in loco interdicto reperirentur, testatur *Petr. Gregor. Tholos. sapius cit. libr. c. 6. n. 18.* Restrigit tamen hoc ipsum assertum *Anton. Matth. cit. c. 2. n. 2.* quod non obtineat in bannitis ab inferioribus Principibus. Licet enim jura Provinciæ, qua ipsis interdictum est, amittant, tamen fortunis suis nec spoliari, nec etiam impune à quovis occidi possunt. Cæteroquin cum omnium internecioni expositum esse, tristissimum sit, non nisi in seditiosis, rebellibus & refractariis hoc ipsum admittit homicidium. Quapropter ita proscriptos hominibus sacris æquiparat. Dicebatur verò sacer homo, cujus anima Diis destinata erat, & quia ad Deos pervenire non poterat, nisi soluta corpore, ideò hominem sacrum occidere fas fuit, teste *Macrobio.* Hinc *Festus* asserit, quòd is, qui hominem à populo ob maleficium judicatum occidisset, in homicidii pœnam non inciderit. Nam lege tribunitia prima cautum erat: *Si quis eum, qui eo plebiscito sacer sit, occiderit, parricida ne sit.* Verùm quicquid etiam in foro exteriori de hac internecione statuendum sit, nobis sane, præcipue in foro conscientiæ, non omninò tutus videtur, qui qualemcunque bannitum occidit. Quamvis enim in *Ord. Cam. p. 2. t. 9.* hæc inveniuntur verba: *Sollen des öder derselben Leib / 2c.* illa tamen non ad quamvis occisionem, sed ad capturam potius spectant, ita ut si illam renuant, atque resistent, banniti etiam occidi possint. Nec enim singulis est concedendum, quod per Magistratum fieri debet, *l. 176. ff. de R. I.* præcipue si bannitus non resistat, sed sui capturam permittat, tunc enim judiciorum exposcit vigor, ne quisquam sibi indulgeat privatam vindictam. *l. nullus 14 C. de Juda.* etiamsi alter sceleratissimus dicatur, ne prætextu zeli, Reipublicæ nomine suscepti, quis vindictam exerceat privatam. *l. fin. C. de Malef. & Mathem.* Quod etiam Senatusconsulto Romæ sancitum fuit, teste *Petr. Greg. Tholos. cit. loc.* Quare & ipse *Filliuc.* postquam usum concedendi talem facultatem, ut proscripti publice, vel banniti à quoli-

quolibet occidi possint, approbat, limitationis gratia sequentia ad-
dit verba: *Curandum tamen, ut absit animus vindictæ & odii, quod
intercederet ob privatas offensiones.* Hinc duplici distinctione utitur
Anton. Matth. alleg. tit. 5. c. 2. n. 2. (1.) Num is, qui occidit Reipublicæ
consultum voluerit; an verò publicæ devotionis prætextu privatas
injurias ultum iverit (2.) an omninò intersit Reipublicæ, casum
quoquo modo tolli, ut quia ad patriam delendum hostili animo ve-
nit, an verò nullum ab eo Reipublicæ periculum immineat. Priori
casu conscientia interficientem absolvit, quippe quæ suadet, ut ho-
stem Reipublicæ opprimamus. Posteriori verò damnat, adeoque si
nullum Reipublicæ immineat periculum, quiescendum esse, recta
ratio suadet. Condemnavit quidem & hunc Respublica, sed permisit,
non jussit occidere. Quare si nobis occurrat, repetamus mente
illud *Seneca:*

*Res est sacra miser. Noli me attingere fata,
Sacrilegi bustis abstinere manus.*

Limitationibus hisce adhibitis, communis Dd theoricæ tolerari
potest.

XXIX.

Denique exilio necessario quodammodò æquiparatur migra-
tio à Magistratu imposita, quando Magistratus subditis propter de-
lictum venditionem bonorum & migrationem ex certo aliquo loco
imponit, wann den Unterhanen auferlegt wird / ihre Güter unter den
Gerichten zu verkauffen / und sich anderst oh'n zu wenden / quæ exilii
species refractariis & ad rebellionem pronis subditis irrogari solet,
de qua *vid. Carpz. Pr. Crim. p. 3. q. 130. n. 56. & Mev. ad Jus Lübec.
l. 1. t. 1. art. 6. n. 28.* Simili modo hodie quibusdam in locis detre-
ctatoribus munerum publicorum dictatur amissio habitationis in
urbe, quæ tamen perinde ut migrationis impositio multum & qui-
dem in eo à relegatione & exilio distat, quod huic obnoxiiis in civita-
tem redire non sit permissum, ut supra dictum. Habitatione autem
exclusis hospitii & commorandi jura non sunt denegata, sed incola-
tus saltem & usus civilium immunitatum atque beneficiorum tolli-
tur. Atque hoc pænæ genus Jure Civili incognitum esse tradit
Mev. ad Jus Lübec. cit. t. art. 6. n. 28. Antiquis enim temporibus
ejusmodi detrectatores ab Atheniensibus capite, à Romanis liber-
tate, à Spartanis exilio mulctabantur, teste *Gumpelz. h. apud Arum. de
Jur. Publ. vol. 2. disc. 25. th. 36. vid. Mev. alleg. loc. 1.*

PARS

PARS POSTERIOR

Exilium miserabile ejusque jura proponit.

§. I.

HActenus de *Exilio vituperabili*, ejusque Juribus. Restat, ut de *miserabili* agamus, quod ipsum ita vocamus, quia sine culpa patientium contingit, adeoq; illos, qui hoc modo à Republica ejiciuntur, commiseratione dignos non immerito reddit. Est verò duplex, vel *voluntarium* vel *necessarium*. *Voluntarium* est, quando homo pristinae societatis actum exercens, vis majoris evitandae causa aliorum se recipit. Quousque verò spontanea ejusmodi migratio sit licita, ex modis, quibus quis in civitatem est receptus, dignoscendum venit. Quidam enim justo bello ducti, aut duro necessitatis telo adacti in civitatis alicujus ditionem concedunt, quorum libertas quae & quanta sit, ex legibus civitatis dijudicari oportet. Nonnulli verò, qui vel nullius ante imperio subjecti, vel eo, quò tenebantur, jam soluti sunt, sponte se civitati alicui adjungunt, & itidem ex statutis civitatis ejus judicandum erit, quidnam libertatis ipsis sit relictum; Dantur enim civitates, ex quibus citra expressum earundem consensum migrare non licet, & si maximè liceat, certo tamen onere licentia redimenda est, qualia statuta aut mores libertati derogantia omninò valida sunt, juxta *Græv. ad Gail. l. 2. Obs. 36. Confid. 2. n. 2. & Mev. ad Jus Lübec. lib. 1. art. 2. num. 70.* Quod si verò nullae hac de re extiterint leges, quilibet civis hanc emigrandi licentiam ex Jure Naturae habere censetur, ut prolixius demonstrat *Pufend. de Jure Nat. & Gent. l. 8. c. 11. §. 2.* *Necessarium dicitur*, quando quis sine culpa praecedente ex Imperio aut ditione à Superiore ejicitur.

II.

Causa efficiens hujus exilii pro diversitate ipsius diversa quoque est: Causam namque voluntarii rectè libertatem naturalem constitui nemo unquam negabit. Quamvis enim patresfamilias, qui initio civitatis jus impetrarunt, non concivibus tantum, sed & Majestati, cui se semel subjecerunt, obligati sint, ac pacto se obstrinxisse intelligantur, quod vires suas in commune collaturi sint (unde etiam non videtur permittum, ut altera parte invita discedant, *Arnis. de Republ. lib. 1. c. 5. sect. 7. n. 18.*) attamen sicut aliis Societatibus renun-

1184.

1175

renunciare potest socius, si modo id citra dolum malum, non in-
 tempestive & in fraudem cæterorum fiat; Ita quoque juxta tradita
in th. antec. quis juribus alicujus civitatis, bello imprimis aliave ne-
 cessitate adductus, renunciare atq; sponte emigrare poterit, adeoq;
 pactum, si quod inter civem & recipiendum intercessit, ita explican-
 dum est, ut quàm minimum lædatur libertas naturalis. Qui enim
 civitati se adjungit, ille sui, rerumque suarum curâ haud se abdicat,
 sed id potius agit, ut omnia facta tecta conservet. Cùm tamen sæpi-
 us contingat, ut publicum regimen privatis alicujus rationibus va-
 rias ob causas parum expediat, & alibi commodius iisdem prospici
 queat, minùs verò comòdum, aut etiam impossibile sit, ad unius vel
 paucorum lubitù Rempublicam reformare, ideoq; sine injuria licen-
 tia emigrandi denegari non potest, *Pufend. d. l. 8. c. 11. §. 2. Grot. de J. B. & P. lib. 2. c. 5. §. 24 n. 2.* Quod ipsum quoque Jus nostrum Civi-
 le agnoscit, quippe cujus ductu cives aut subditi, qui naturâ libe-
 ri homines sunt, in vitis Dominis & Superioribus, Jus Civitatis resi-
 gnare, aliò migrare & civitatem petere possunt. *l. 5. §. fin. ff. de capt. & postlim. R. I. de anno. 1555. §. Wo aber unsere 24. Gail. l. 2. Observ. 36. n. 4. Mev. d. l. n. 69.* modò non malitiosè & in fraudem
 hæc renunciatio fiat, eò scil. tempore, ubi pro commodis ante per-
 ceptis onera & pericula subeunda sunt, ut quis iisdem se subdu-
 cat, *l. incola 34. ff. ad municip. l. 1. C. de incol.* Servanda enim hîc regu-
 la naturalis æquitatis, quam in privatis societatibus servari conve-
 nit, ut instar illarum Civilis Societas non dirimi possit, nisi eotem-
 pore, quo societatis non interest, ut duret, cùm magis quod huic,
 quàm quod uni expedit, attendi debeat. *l. actione 65. §. Labeo 5. ff. pro soc. Hug. Grot. d. lib. 2. c. 5. n. 24.*

III.

Et hanc posteriorem limitationem in nostris quoque exulibus
 migraturis obtinere censemus. Quamvis enim necessitas non ha-
 beat legem, atque vel belli, veletiam Superiorum iniquitas ipsis ju-
 stissimam migrandi præbeat causam, nihilominus tamen ex debito
 & decoro observare debent, ut partim indicent discessum, cùm ci-
 vitatis plerumque intersit, nôsse civium numerum, partim etiam
 tempestivè migrationem suscipiant, quando videlicet civitatis non
 peculiariter interest, ne discessus fiat. Semper quippe, ut rectè in-
 quit *Proculus in l. 65. §. Labeo. 5. ff. pro soc.* non id, quod privatim interest
 unius ex sociis, servari solet, sed quod societati expedit: Interest au-

E

tem

tem societatis civilis, non abire civem, si magnum contractum sit æs alienum, nisi paratus sit in præsens partem suam solvere; item, si fiducia multitudinis bellum sit susceptum, præsertim si obsidio imminet, nisi alium æque idoneum in locum suum substituat, qui Rempublicam defendat. *Grot. de J. B. & P. lib. 2. c. 5. §. 24. ibiq; Zigler. Pufend. d. l.* Atque huc spectare videntur argumenta, per quæ *Dn. Osiand. ad Grot. d. l.* evincere vult, cives invito Principe propter adamantinum vinculum, quo Imperantes & subditi constringuntur, discedere non posse. Sed verò *an gregatim discedere possint*, quaeritur? Sane in thesi id negant Moralitæ, cum societas civilis hoc modo subsistere nequeat, secundum *Grot. lib. 2. c. 5. §. 24. n. 2.* Et quamvis nonnulli, quos inter *Pufendorf. d. lib. 8. c. 11. §. 4.* huic asserto Grotiano parum roboris inesse credant, propterea quòd societas civilis non videatur tolli, licet hæc vel illa civitas per migrationem civium gregatim factam insigniter debilitetur, aut tandem planè desoletur, cum unius Reipublicæ decremента alteri parere soleant incrementa; Grotio tamen suffragantur illa, quæ antea dicta sunt, *tempestivè scilicet fieri debere discessum & quando Civitatis peculiariter non interest, ne is fiat*; at verò maximè ejus interest, ne ejus corruptio totalis alterius sit generatio. Unde in hypothesis, quoad nostrum calum, migrationem gregatim factam superior quidem, si boni publici conservatio atque inevitabilis mali propulsandi necessitas suadeat, prohibere potest, sed ut migraturis iterum succurrat, gravaminaq; tollat, æquitas maximè exposcit, cum & aliàs multi statuunt, quòd ne quidem statuto introduci possit, ne quis domicilium mutet, quam sententiam post *Schepliz. ad consuet. Brandeb. Ritter. de homag. Besold. in Thesaur. Francisc. de Amay. & Klock. de vectig. occasione l. 28. §. 1. ex quib. caus. major. & l. 71. §. 2. de condit. & demonstr.* defendit *Nicol. Myler. in addit. ad Rumelin. dissert. ad A. B. p. 2. Dissert. 5. th. 5. lit. A.* Quamvis contrarium tueantur *Rum. d. th. 5. Bodin. lib. 1. de Republ. c. 6. Menoch. Consil. 1176.* ubi multis defendit rationibus statutum Ducis Parmensis, qui subditis suis interdixit, ne è civitatibus suæ Jurisdictioni subjectis emigrarent, quæ posterior sententia certo modo verior est, neque enim negamus talibus pactis intrari posse civitatem, & mores vim pacti accipere, sunt verba *Grot. in hac ipsa materia lib. 2. c. 5. §. 24. n. 1.*

IV.

Necessarium verò à Superiore imponitur. Ubi non incommode
quari-

ii 85.

quæritur: *An Civitas vel Respublica nullo precedente delicto civem invitum pro arbitrio suo expellere possit?* Quod meritò negandum; quia arbitrium excludendi aliquem à Civitate haud cæcum & omninò liberum, sed rationi adstrictum esse debet, cum non levis injuria in eos redundet, qui sine omni ratione excluduntur. Nec enim merum Magistratus est beneficium, fieri civem, sed libertas potius communis, cujus favor probabilis semper est, ut neminem ea fraudare vel privare temere liceat *l. un. C. de SC. Claud. toll.* Utilitati quoque Reipublicæ hoc ipsum refragatur, quæ amplianda potius, quam minuenda *l. pen. C. comm. de manumiss.* Denique Superiorum quàm maximè interest, augeri magis imperium hominum adjectione, quàm pecuniarum copiâ *l. cum ratio 7. § si plures 3. ff. de bon. damn. vid. Mev. ad Jus Læbec. lib. 1. tit. 2. art. 2. n. 57. in addit.* Hinc Cicero inter fundamenta libertatis posuit, ne quis invitus civitate privaretur. Neque ideo deterior fit conditio civitatis, quàm singulorum civium, quòd hi pro lubitu migrare possint, illa verò invitos expellere nequeat. Qui enim in civitatem quandam se recepit, omnes suas rationes saltem in præsens eadem velut illigat, quæ tamen turbari semper possent, si quolibet tempore expulsio subditorum esset licita. Quare cum hoc odiosum sit, civis à civitate quasi stipulari intelligitur, ne invitus præter meritum ejiciatur. Contra verò Civitas fortunas suas & incolumitatem uni alterive vulgari civi non superstruxit, adeoque nihil, aut parum ipsius interest, si is pro lubitu emigret. Nec invidendum est civi, quod hinc plusculum ei liceat, quàm civitati, nam ubi ille ad arbitrium civitatis sese non composuerit, facile in ordinem redigi poterit; civi vero, si Reipublicæ administratio ipsi displicuerit, nihil aliud relictum est, quàm patientia aut emigratio. *Pufend. de Jur. Nat. & Gent. lib. 8. c. 11. §. 6.* Quamvis verò Superior pro suo arbitrio subditos expellere nequeat, nihilominus tamen aliud remedium minus odiosum habet, per quod cives suspectos aut supervacuos amoliri potest, ut cæteris laxior locus fiat, si scil. eos in colonias transcribat, quæ coloniarum regiones hominum multitudine laborantes ita exonerant, ut populi, hominibus quondã abundantes, hoc remedio à fece populi sese optime liberaverint. *Add. Dn. Conring. in Coll. MSS. de Civ. Sing. Rerump. Prud. ad Hispan.* Verùm & hoc remedio licito neglecto, sæpius etiam innocentissimos in exilium miserabile per multa retro secula, tum penes Græcos tum penes Romanos & Germanos, à Su-

perioribus deprehendimus ejectos *Add. illa, quæ part. I. huj. Dis-*
sert. th. 7. proposita sunt.

V.

Subjectum hujus exilii sunt vel *persona publica*, vel *privata*. Illius generis sunt Reges vel Principes à subditis suis pulsi, qui ut-
 cunq; e possessionem amiserint, Jus Regni tamen retinent, teste
Grot. l. 2. de J. B. & P. c. 16. n. 17. quia vi ejectus perinde habetur,
 ac si possideret, cum interdicto recuperandæ possessionis potesta-
 tem habeat repetendi, & spoliatus ante omnia restituendus sit, *l. si*
quis 7. C. und. vi. l. 22. ff. de acquir. vel amitt. possess. adde, quòd im-
 proba & violenta possessio possessori suo prodesse non debeat, *l. 7. C.*
de acquir. possess. Hinc tota die videmus, quemadmodum Principes
 vi dejecti, aut aliàs prætensionem in regionem quandam foventes
 mordicùs retinere soleant titulos, quod & olim non infrequens fu-
 isse exempla passim ostendunt. *Vid. Herm. Hermes in fasc. Jur. Publ.*
c. 6. quest. 27. ubi concludit, Electorem ditone Electorali à subdi-
 tis suis rebellibus exclusum, nihilominus votum & sessionem in Col-
 legio Electorali retinere. Dissentit quidem *Joh. Frider. Horn.*
de civit. l. 2. c. 9. §. ult. qui existimat, ipsa actualis invaloris possessio-
 ne & dejectione veri Regis imperium ad invalorem transferri, unde
d. §. 21. n. 1. & seq. talia proponit verba: *Quamprimum occupator*
& invasor Majestatem possidet, pristinus imperans excluditur. Duo
in solidum Majestatem non participant. Quamdiu Princeps Maje-
statem habet, alius nemo eandem ad se trahit, quando vero alius possi-
det, jam alter amisit. Denique etiam *n. 10. & seq.* concludit: *Sive*
taceat pridem possessor, videtur donasse imperandi facultatem, sive
bello petat invasorem, tamdiu retinet ille imperium in subjugatos,
donec pari vi aut pactorum conditionibus iterum amittat. Nec inju-
stia causa imperium tollit: quia hoc semper à Deo, non à bello est, li-
cet per bellum &c. Verùm quicquid etiam statuat, æquior est sen-
 tentia, apud legitimum Regem exulem manere imperium, nec
 transire ad invalorem prius, quàm & ipsum imperantem sibi subje-
 cerit. Neque enim propterea, quòd populum sub jugum misit, im-
 perium adeptus est, quod non apud populum sed Regem fuit, qui
 in fidem invaloris nondum venit. Neq; Deus legitimum Principem
 ante realem subjectionem privare imperio illudque in illegi-
 tum invalorem conferre voluisse censendus est. Imò vero ex
Horniana sententia hoc sequeretur iniquitatis, fas non esse subditis,
 legi-

1186.

1175

legitimum dominum in recuperatione regni adjuvare, quia scilicet obsequium latroni violento debent. Nec statim sequitur, si taceat pridem possessor, videri donasse imperandi facultatem, quia alia voluntatis signa accedant, necesse est. Quid si enim Regi idoneæ vires & auxilia nondum adsint, ane statim donasse censebitur? Minimè verò; sed expectasse videtur commodius tempus repetendi regnum suum. Aliud obtinet in populo libero, si vel expresse vel tacite invasionem prædonis legitimaverit. *vid. Horn. d. c. 9. §. 3. ibiq. Achilles Epstein. in not. ad d. §. n. 28.*

VI.

Persona privata ejiciuntur vel per vim Superioris, vel etiam propter religionis dissidium. Si per vim Superioris ejiciantur, rectissimè faciunt, si occulto DEI judicio morem gerant, nec Principi suo, quamvis potestate divinitus sibi concessa abutenti, resistent, cum nec naturale nec divinum jus ullam ipsis in Principis personam concedat licentiam, *vid. Grot. l. 1. de J. B. ac P. c. 4. n. 1. & 2. Carpz. de Leg. Reg. Germ. c. 14. sect. 1. & 2.* Superiori quidem seculo hac de re valde disputatum fuit tam in patria nostra, quam imprimis in Gallia. Præcipuam malitiæ operam navavit *Buchananus* cum aliis affectis: Hos tamen *Guilielmus Barclajus* in elegantissimo contra Monarchomachos profligavit libello. Illud sane apud omnes extra controversiam est, si quid Superiores imperent, quod divino & naturali juri contrarium est, præceptis eorum non esse standum, cum, ex Apostoli doctrina, Deo magis, quam hominibus obediendum sit. At verò, si in tali casu, quod Superiori Majestatem habenti ita libeat, injuria nobis inferatur, ea potius toleranda est, quam vi resistendum. Non igitur facere possumus cum *Prosper. Farinac. in Pr. Crim. & Georg. Obrecht. de defens. quos sequitur Berlich. p. 4. Concl. 12. n. 30.* statuentibus, subditum posse summum Principem propter offensam impunè occidere. Verior est contraria Grotii aliorumque sententia, inter quos eminet *Jul. Clar. lib. 5. Sent. §. homicidium n. 30.* Hinc omnium optimè tria remedia contra Principis absoluti tyrannidem subditis concessa proponit *Dn. Carpzov. ad Leg. Reg. Germ. c. 14. sect. 2. per tot.* dum primò ad preces confugiendum esse suadet, quas propterea Christianorum arma vocat *Nazianzenus*: *Secundò ad supplicationes*, quo medio *Esther & Mardocheus* à cervicibus Judæorum periculum averterunt, quod vi non ausi fuissent, vel etiam seditionibus remorari horruissent, *Esth. 3. Tertiò ad fugam* quâ

Christiani sibi potius consulant, quàm injustam vim contra Principem suscipiant, plurimorum piorum virorum, veluti *Moyfis, Davidis, Elia, &c.* exemplo. Incidente itaque tali casu & urgentibus gravissimis regni fatibus magna prudentia & moderatione opus, ne eò deveniatur, ut Rex vel Princeps legitimè constitutus, unctus & coronatus, vi armisque à Proceribus solio deiciatur, vel prorsus, quod grave dictu, interficiatur. Divino enim, Gentium, suoque quasi jure Reges inviolabiles & quodammodo sacrosancti censendi sunt, eorumque sanguis adeò sanctus æstimandus, ut eundem profunderè nefas sit. *Reink. de R. S. & Eccles. lib. 1. class. 1. c. 5. n. 94. & seq.* Neque enim ejusmodi cædes & invasiones, etiamsi aliquam quandoque justitiæ speciem præ se tulerint, Deus impunitas relinquit. Tutissima ergò Taciti est sententia: *Bonos Principes optandos, qualescunq; non aliter ac sterilitatem ceteraq; natura mala tolerandos.*

VII.

Quare appositè admodum *Forstner. in Not. ad lib. 1. Ann. Tacit. pag. m. 39.* Etiam magnum, inquit, contra percussores tyrannorum aut quorumcunq; Principum præjudicium est occultum DEI judicium. Miramur sæpè & cum horrore occulto intuemur Dei Optimi Maximi justitiam, Principum, hoc est, vicariorum suorum injurias cadesq; severissimè vindicantem. Plena sunt omnes historiae talium exemplorum, sed ego maximè eminentia adducam: Percussorum *Cæsaris*, neq; triennio quispiam amplius supervixit, neq; sua morte defunctus est: Dammati omnes, alius alio casu perierunt, pars naufragio, pars praelio, nonnulli eodem pugione, quò *Cæsarem* violaverant, interfecti fuere &c. Haftenus *Forstner.* qui plura exempla, præsertim de exercitu ingenti, qui deserto *Mauritio* ad *Phocam* tyrannum descivit, adeoque miserimæ necis *Mauritii* causa fuit, adducit. Totum hoc negotium multas adhuc habet difficultates, unde & *Boxhorn. in Instit. Polit.* existimat, ubi ad summum iniquitatis gradum tyrannis Principum evecta, ac modestia patientiâ & supplicationibus nihil profectum est, tollere eos, aut ejicere, eorumque imperium exuere omninò licitum esse. Enimverò nemo ignorat, *Boxhornium* hæc atque alia studio Reipublicæ suæ scripsisse, unde quoque modestius nonnulli sentiunt, dum perpensis utrinque rationibus judicium suspendere malunt, quàm certi quid determinare, quos inter *Dn. Forstn. d. l. p. m. 39.* Verùm quia *Grot. de J. B. & P. l. 1. c. 3. per tot.* omnes difficultates enucleatè superavit, non inique ejus vestigia legimus.

1187.

legimus. Majoris declarationis gratiâ post *Georg. Frantz. de potest Princip. tb. 94. & seq. apud Arum. de Jur. Publ. vol. 4. disc. 42.* nonnulli distinguendum esse ducunt malum Principem ab everfore Reipublicæ, ita, ut propter illius vitia subditis permissum non sit debitam observantiam deponere; exempli loco sistunt Davidem adulterum & innocentis Uriæ necem procurantem; hujus verò exitiosis consiliis omninò resistendum esse arbitrantur, cui sententiæ suffragari videtur *Grot. d. c. 4 § 11.* Cum tamen & populus rerum præsentium sæpius pertæsus spe melioris regiminis Regem suum, præter meritum ut plurimum, latis promptè pro hoste habeat, non obstante quod argumenta hanc in rem adducta Principem non tam hostem, quam pessime tantum imperantem ostendant, ideo nec hæc distinctio dubiis caret. *Add. Hennig. ad Grot. lib. 1. c. 4.* ubi in hac quæstione omnivò tractata plura ad scopum nostrum facientia proponit.

VIII.

Exulibus per vim Superiorum ejectis æquiparantur illi, qui per *Ostracismum* expulsi sunt, teste siquidem *Aristot. 3. Polit. Ostracismus* apud civitates quasdam populi imperio gubernatas receptus est, quò tollebant è civitate & in exilium ad tempus certum ejiciebant eos, qui supereminebant, ob æqualitatem, quam amplectebantur, conservandam, & ad tollendam unius vel alterius *ὑπεροχὴν*, id est, excellentiam aut nimiam potentiam, quam affectare videbantur, vel propter divitias, vel amicos vel aliam aliquam potentiam civilem, & hoc genus relegationis apud Athenienses tam frequens fuit, ut quoad Atheniensium Rempublicam *Ostracismum* probet *Aristot. d. l.* propterea quòd ille status viros magnos & virtute conspicuos non ferat, sive quòd virtute sua imbecillitatem exprobrent multitudini, sive quòd opinione virtutis suæ rapiendi illam, quo voluerint, copiam habeant, sive quòd non præsumantur iniquum populi dominium diutius perlaturi, quàm necessitas cogat, & donec occasio immutandi offeratur. *Arnis. de Republ. lib. 2. c. 7. sect. 2. n. 55.* Neutiquam igitur propter improbitatem, sed propter nimiam potentiam hoc exilium imponebatur, *es war eine Verweisung auf eine Zeitlang derer/ so gewaltig worden/ unde quoq; à Cellar. l. 2. Pol. c. 20. §. 7. describitur, quòd sit relegatio in certum locum ad certum tempus, sine tamen infamia, saltem ut gratiâ imminuatur.* Sic Hermodorus Ephesius exulare jussus est, quòd vir probus esset. *Cic. 5. Tusc. Ei tamen*

tamen postmodum Romæ statua posita fuit, quod autor fuisset legū à Græcis petendarum. *Pompon. in l. 2. §. postea ne diutius 4. ff. de Orig. Jur. Petr. Gregor. Tholos. in Synt. Jur. univ. lib. 31. c. 6. n. 6.* Autor ipsius perhibetur esse Clitenes, qui & ipse primus fuit, in quem hoc à testularum iudicium est exercitum, juxta *Micr. el. in Synt. Histor. Polit. lib. 1. sect. 3. quest. 18. pag. m. 94.* Vocatur alias iudicium testularum, i. e. calculorum. Unde *Corn. Nep. in Cimon. c. 3. testarum*, inquit, *suffragiis, quod illi Ostracismum vocant, decem annorum exilio multatus est.* An vero hoc exilium iustum fuerit nec ne, intricata quæstio est, cui ut satisfaciant, multi respondent distinguendo inter *justum Ethicè & Politicè* consideratū, non quidem quoad statum Reipubl. rectū, bonumque, sed quoad vitiosum & corruptum, ita ut Ostracismus *in se & ratione justitiæ Ethicæ* non sit iustus, neq; etiam quoad Republicam rectam & perfectam; iustus tamen *ratione finis & justitiæ Politicæ* in Republica corrupta. Verum exinde sufficienter constat, quod omninò rejiciendus sit.

IX.

Secundo ejiciuntur personæ privatæ ut plurimum propter religionis diversitatem. Hinc locus nos invitat ad tractationem illius tantopere de religionum libertate exagitatæ quæstionis. Sed, (liceat uti verbis celeberrimi *Forstn. in Not. l. 2. Ann. Tac. p. m. 368.* in hac ipsa materia prolatis) *horreo profecto, me immittere tam vasto gurgiti.* Igitur, cum non omninò liqueat, paucis hoc ipsum monuisse sufficiat: Multos de libertate divini cultus ita differere, quasi illa cuiusvis arbitrio penitus relinqui debeat, atque nullius imperio subiecta sit, quales sententiæ non tantum nostri ævi perquam multis, sed & primævæ Ecclesiæ optimis Magistris exciderunt. Hinc & *Grot. de J. B. & P. lib. 2. c. 20. §. 48. n. 1.* neminem ad religionem Christianam cogendum esse asserit. Argumenta hujus assertionis refert celeberrimus nostri ævi Politicus *Dn. Conring. in Dissert. de aut. & off. Majest. Civil. circa sacra th. 23. & 24.* Enimvero ut ut speciosa videantur, parum tamen in recessu habent; Humani enim esse arbitrii, unumquemque, quod sibi visum fuerit, colere, id profecto adversatur communi sententiæ omnium penè Rerumpublicarum. Omnes quippe circa cultum divinum nonnulla constituerunt, pœnâ in delinquentes adjectâ, quod latius deducit *Dn. Conring. c. 1.* Unde oppidò patet, hominem circa cultum divinum legibus atque imperio uti debere. Cuiam verò talis potestas competat,

ii 88.

175

petat, adhuc controversum est, cum non desint, qui Christianæ Majestati id jus omne denegent : Nonnulli enim curam factorum uni & soli Pontifici Romano attribuunt, quasi verò totus Christianus orbis quoad cultum divinum ab illo unice dependeret. Alii non soli tribuunt Pontifici, sed & Episcopis, quam sententiam amplectuntur, qui Pontificem Romanum Episcoporum concilio aut subjiciunt, aut non nisi concilii caput agnoscunt, quales sunt in Gallia præcipue, quibus proximè accedunt ex Protestantibus illi, qui potestatem circa sacra Ecclesiæ Ministris aut Pastoribus attribuunt, quæ opinio primum Genevæ, Calvino & Beza autoribus, exorta, inde passim disseminata est, ut in Anglia Puritanismi præcipuam constituat partem. Verùm hi omnes civili Majestati multum derogant. Certò enim certius est, quod civili Majestati per se illud competat, sine quo scopus Rerumpublicarum obtineri nequit : Jam verò impossibile est, ut vel vera felicitas civilis comparari vel integra servari possit citra ἀρχιτεκλονικὴν potestatem in religionis negotio & absq; cultu divino. Unde necessariò fuit, non posse non Majestati civili per se & ex sua natura competere summam potestatem circa cultum sacrum, quantum illa ab homine exerceri potest, aut debet. Quomodo autem hoc ipsum contingat, eleganter per tres hypotheses deducit *Dn. Conring. d. tract. th. 15. 16. & 17.*

X.

Neque hæc ipsa cura religionis, ex ipso Jure Naturæ proficiens, solummodò quoad religionem naturalem, de qua *Dn. Conring. d. tract. thes. 11 & seq.* Magistratus officio incumbit, sed & quoad Christianam. Cùm enim hæc posterior auxilia largiatur Spiritus Sancti, quibus quis adjutus rectè vitam instituere potest, atque nihil virtutis, nihil pietatis naturalis sit, quod non sanctissimè exigat, ideoque omnes curæ in eo defixæ esse debent, ut in Republica locum inveniat. Sed quomodo à Majestate civili curari debeat, id plenum difficultatis opus est, num eodem modo, ut naturalis, (hanc enim imperari posse civibus *Dn. Conring. laud. tract. th. 68 & 69.* solide demonstrat,) an verò alio. Multi existimant, per vim cogere licere subditos, si detrectent fidem illam amplecti. Alii neminem invitum adigendum, incredulos tamen ex civium numero expellendos esse putant. Alii verò neutrum concedunt, Majestatis tamen officium esse asserunt, ut bona institutione & doctrina negotium fidei quam fidelissime promoveat, quæ sententia &

F

& æqui

& æquitati & veritati conformior esse videtur. Dantur enim modi liciti, cives ad Christum perducendi, iique triplicis sunt generis juxta *Dn. Conring. d. tract. th. 106.* Quoniam tamen per remedia licita illud non semper à Majestate civili obtineri potest, ut vera religio in tota civitate unice obtineat, prævalentibus vel avitis erroribus vel etiam multitudine errantium, dissidentes mitius tractandi sunt. Nec aliter adversus paganos, quorum tamen religio tota impietate & superstitione inquinata fuit, primi Christiani Cæsares egerunt. Namque Constantino satis fuit, templa eorum claudere, nec juniores Imperatores ulterius progressos esse liquet *ex tot. tit. C. de pagan. ejusq. l. 6.* qua disertè pagani quietè viventes, prætextu religionis, injuriâ affici prohibentur. XI.

Quæ jam de propagatione fidei Christianæ dicta sunt, ad eisdem dissidium tollendum convenienti modo applicari possunt. Competit quidem æquè Magistratui hoc, ut pro virili det operam, ne quæ sint inter Christianos cives de fide dissidentes sententiæ. Quemadmodum enim aliàs, ita quoque circa fidei negotium concordia nihil est felicius, suavius nihil; quare mediis ante laudatis hac in re Superior uti poterit. Quod si verò nec hoc modo schismata & hæreses prohiberi possint, quid tunc Majestati liceat, valde dubium reddidere variæ sententiæ, quarum ab omni parte hodiè haud exigua est autoritas. Et quidem quod Majestati civili conveniat, non permittere, ut seditiose ac turbulente veritas oppugnetur, certum est, perinde ut illud, quod Superior operam dare debeat, ut hæretici aut errantes, quotquot fuerint, sedulâ ac piâ doctrinâ in viam reducantur. Num verò vi quadam uti liceat adversus hæreticos aut schismaticos, prout nonnulli statuunt, ac *exp. i. huj. Dissert. th. 17. & 18.* patet, valde dubium est. Negativam non absque ratione propugnat *Dn. Conring. d. tract. thes. 17.* Quod si enim diversis jam sectis repleta sit Respubl. vel Proceres Regni in Religione dissidentes de potestate participant, aut Superior per leges Imperii fundamentales se ad diversarum Religionum tolerantiam obstrinxerit, tolerandi potius sunt dissidentes, quàm jugulandi aut ejiciendi, modo privatim solummodò errent, cæteroquin verò neminem turbent, nec errores suos spargant, Magistratui obtemperent, oneraq; civilia æquè ac alii non inviti subeant. Aliàs enim licite expelli possunt, per tradita *part. prior. huj. Dissert. thes. 17.* Cavendum quoque ne tolerentur aperta blasphemiæ in SS. Trinitatem. Autonomia enim

enim religionis non hoc inducit, quod promiscuè variæ sectæ tolerandæ sint, aut quis id, quod vano spiritu concepit, vel quod in Libertinismum aut Samaritanismum abit (qui ex Religionis pietate larvam facit) publicè profiteatur, sed hoc tantum, quod exigente necessitate plures in Republica tolerari possint religiones, dummodò vera non impediatur, *Dn. Fritsch. in Man. Jur. Publ. sub voc. Autonomia relig.* Et hæc quidem obtinent in civibus, h. e. in iis, qui jus civitatis jam acquisitum habent, inde tamen non sequitur, parem esse rationem omnium, etiam peregrinorum. Quum enim illi levioribus quoque de causis arceri civitate possint, nihil fortassis injuriæ habebit, si hæretici non admittantur, præcipuè quando ab iis multum mali, etsi non civilis, spiritualis tamen immineat. Alia sanè est conditio eorum, qui errant quidem, sed ita tamen ut hæreticorum homine haud veniant. Hæc in thesi sufficiant. In hypothesi verò, quoad nostrum Imperium, communi hætenus universaliter recepta praxi jus religionis & reformandi Imperii Ordinibus immediatis, jure Superioritatis territorialis, ita competit, ut *ejus dicatur religio, cujus est regio*, sicque quilibet Status & Dominus territorii jus reformandi habet quoad subditos suos, sive isti sint Comites, Barones, Nobiles, Vasalli, Civitates, Communitates, Monasteria, Commendæ, sive alii privati, juxta *Instr. Pac. art. 5. §. 29.* Est tamen hæc reformandi potestas quandoque *pactis atq; reversalibus* Superiorum regimen suscipientium limitata, *Vid. Instrum. Pac. art. 5. §. Pacta autem 33. it. art. 7. vers. salvis semper Statuum &c.* his vero deficientibus (1.) ad *verbum divinum*, ita ut Superiores in judicando & statuendo de religione sanis Theologorum Consiliis utantur, *Carpz. lib. 1. Jurispr. Consist. d. 5.* (2.) per *terminum anni 1624.* (3.) per *emigrandi beneficium*, unde postmodum hoc nostrum profluit exilium, restricta. Denique his nostris exulibus fermè æquiparantur illi, qui per belli calamitates à prædiis & possessionibus dejiciuntur, & ad evitandam militum sævitiam alio se convertunt, quorum ingens copia non in superiori tantum bello, quod universam Germaniam inundavit, extitit, sed & hodierno, quo eheu! nimium quantum atterimur, sese nobis offert.

XII.

Subjecto hujus exilii considerato, varia jura circa exules occurrentia perlustrabimus. Illa vero sunt vel *communis* vel *specialis* exulum

exulum ex hac vel illa, præcipuè verò religionis causa. *Communia* iterum descendunt vel ex Jure Naturæ, vel ex Jure Civili, atque sequentia ferme sunt, (1.) quod sponte discedentes impediri nequeant, ut ex *th. 2. huj. part. poster.* sufficienter patet. Ut ut vero hæc libera emigratio propterea restringenda esse videatur, quod præter concives etiam Majestati sit obligatus civis, cui se & sua semel subjecit bona, adeò, ut libere invitâ parte discedere nequeat, cum pacta etiam Jure Naturæ sint servanda; Attamen hoc dubium jam in antecedentibus fusius resolutum est. Quare firmo stat talo nostra sententia, quod libertas renunciandi subdito adimenda non sit, quamvis invito Superiore suscipiatur *l. 31. ff. ad mun. modò tempestivè fiat*, quia receptio in civitatem est beneficium, quod quis invitus nec acquirit, nec retinet, *l. 69. ff. de R. I. l. hoc jure 19. §. non potest. 2. ff. de donat.* Eleganter hoc illustrat *Cic. in orat. pro Corn. Balb. firmissima libertatis fundamenta*, dicens, *sui quemq; juris & retinendi & dimittendi Dominum esse*, præclaraque ac divinitus comparata jura asserens, ne quis invitus civitate privetur, neque in civitate maneat invitus. Et hæc opinio multorum quoque Jctorum calculo approbata est, *vid. Ernest. Cothmann. Respons. Academ. 10. n. 4. Arum. disc. 6. ad A. B. th. 12. Observ. 36. n. 4. Rumel. ad A. B. p. 2. Dissert. 5. q. 5.*

XIII.

Sed hic liber discessus non nisi præstitis præstandis fieri debet, unde in locis, ubi gabella, vulgò *Nachsteuer* oder *Ubschoß* recepta est, nec exules ex causa miserabili ab eius præstatione immunes sunt. Tenentur enim omnes omninò homines præter exceptos, quos inter tamen exules non recensentur, si bona aliò transferant, sive sint Nobiles, sive plebei, gabellam solvere, dummodò generali consuetudine Provinciæ jus detractionis introductum sit. *Berlich. p. 3 conclus. præct. 52. n. 22.* Et quidem de sponte emigrantibus nullum forsitan est dubium. Utrum verò necessitate coacti bona sua distrahentes, vel præter culpam in exilium ejecti, tributum migrationis solvere teneantur, nec ne, altioris momenti controversia est? Multi iique non infimi subsellii Dd. id negant, ex ratione, quòd jus detractionis instar laudemii sese habeat, sicut verò is, qui vi vel necessitate ad venditionem cogitur, laudemium solvere non tenetur, *Fason. ad l. ult. C. de jur. emphyt. n. 48. Berlich. p. 3. concl. 52. n. 23.* Ita quoque vi ejectum ad solvendum gabellam neutiquam ob-

strictum

2190.

strictum esse putant. Unde quoque Magistratum à subditis, quos ob religionem è ditione ejecit, ac bona sua vendere vel aliò transferre coegit, hoc migrationis tributù exigere non posse, asserit *Berlich. d.l.* & ita de subditis, religionis causa invite emigrantibus decimum esse in Camera Imperiali refert *Reichswein in form. alleg. à Rumelin d.l. q. 6.* Contrarium verò asserit, *Besold. in Thes. Pract. voc. Abzug /* autoritate *Recess. Imp. de an. 1555. §. Wo aber unsere 24. in verb. gegen ziemlichen willigen Abtrag der Nachsteuer / wie es eines jeden Orts von alters her üblich herbracht und gehalten worden / c.* Accedit *Instrum. Pac. art. 5. §. conventum 36.* ex quo patet, quod subditi, sive voluntariè, sive coacte emigrantes, injustis decimationibus non onerari debeant; ergò justis poterunt, sicubi moris sit, propter discessum & emigrationem aliquid pendere, & ita in praxi observari, testis est *Myler. de Princip. & Stat. Imp. c. 63.* Confirmat hæc omnia *Ernest. Cothman. cit. Respons. Acad. 19.* in verbis: *Hæc decimatio non eo solo casu, quo aliquis pietatis & conscientie causa ac religionis vera amore emigrandi beneficio flebili & lamentabili utitur, & relictis possessionibus & cognatis velut in exilium discedit d. §. Wo aber unsere, sed & aliis casibus, quibus aliquis sponte domicilium mutat, solvenda est. Add. Gail. lib 2. Observ. 35. n. 9. it. Observ. 36. n. 10. ibiq. Gravæ. Confid. 2. n. 2. & 3.* Quòd si tamen propter religionem emigrantes retentis bonis locum mutant, copia ipsis est, per ministros ea administrare & quoties ratio id postulat, ad res suas inspiciendas aut persequendas lites vel debita exigenda libere & sine com meatu literis adire. *Instrum. Pac. d. art. §. Quod si verò subditus 35.* Illi denique qui ex necessitate, in quam ipsi se coniecerunt, puta ob delictum, è civitate migrare coguntur, ad gabellæ solutionem extra omne dubium adstricti sunt. *arg. l. interdum 36. in fin. ff. de judic. l. si fidejussor. 7 §. 1. ff. qui satisd. cog. Rumelin. ad A. B. d. l. q. 6.*

XIV.

Porro Exulibus migraturis transitus per territorium denegari nequit. Quamvis enim constet, quod territorii domini prohibere possint, ne quis exterus illuc transeat, vel non aliter transeat, nisi certa lege certoq; onere, cù viæ publicæ sint pars territorii, ut Superioribus jus de viis disponendi competat; illud tamè non indistinctè exercendum est, sed tùm demum, si justus metus à transeuntibus inferatur, quod de magnorum exercituum transitu dicendum est. Equi-

dem *Grot. de F. B. & P. lib. 2. c. 2. §. 13.* nec hoc in casu transitum denegandum esse asserit ; quia tamen communis viæ usus & libertas transeundi , præsertim concurrente metu , ita temperari debet , ut Reipubl. causa potior habeatur, *Zigler. ad Grot. d. l.* ideòque transitio exercitus non aliter, nisi certis temperamentis admittenda erit, v.g. si iusta postulandi transitus sit causa, ac transitus significetur & præterea absque dolo petatur eo in loco, ubi proximè & commodissimè fieri potest ; Denique ut modus transitioni adjiciatur, qui in eo consistit, ut securus & à metu suppressionis vacuus sit is, per cujus territorium transitur, ac indemnis servetur à rapinis, concussionibus ac incendiis , quæ duæ cautiones tum ipsum Superiorem ejusque statum , tum etiam subditos eorumque bona concernunt , atque tunc expeditius obtinentur, si non totus exercitus, sed turmatim transmittatur. ut passim *Dd. tradunt. Add. Pufend. de Fur. Nat. lib. 3. c. 3. §. 5. Hennig. ad Grot. d. §. 13.* Quod si verò de transitu privatorum loquamur, talis metus non subest. Unde si pauci & inermes transire suoque sumtu victitare velint, quin transitus ipsis concedi debeat, nullum est dubium, præcipuè si ob honestam aut necessariam causam eò velint uti, ad quam imprimis spectat, si finibus suis expulsi & in exilium ejecti alias sedes quærant. Hinc ne quidem exulibus ex vituperabili causa, quamdiu inter innoxiam utilitatem permanent, ob communem hominum inter se obligationem, transitus denegandus est. *Vid. Pufend. d. l. & in Elem. Jurispr. lib. 1. def. 5. §. 6.*

X V.

Præter transitum Exulibus quoque ab aliis territorii Dominis habitatio optimo jure concedi potest. Quod si enim subditos singulos ex altera ditione in alteram migrantes suscipere non est contra amicitiam, teste *Grot. 3. c. 20. §. 41.* multo minus exulibus perflugium denegandum est. *Hennig. ad Grot. d. l.* id quidem negat, imò amicitiae repugnare dicit, si contra voluntatem Principis emigrantes ab alio, quo cum amicitiae pax est, recipiantur, propterea quòd non sit liberi Subditorum arbitrii, de civitate migrare. Verùm quia præsuppositum illud, juxta ea quæ *in th. 2.* hujus partis habentur, extra casum, ubi dolose fit renunciatio, vel singularis Reipubl. ratio illam prohibet, non procedit, ideòque asserto nostro parum contrariatur, neque aliud evincit, quàm quod magnos cœtus, qui civitatis integram partem faciunt, recipere non liceat. *Vid. Grot. d. l.* Certum proinde erit, exulibus propter causam miserabilem

1191.

Iem patriam suam pulsus domicilium & jus civitatis in alterius Status territorio merito concedendum esse, propterea, quod in casu contrario tales exules imperiali banno notatis, quibus nullibi certum domicilium habere licet, non absimiles essent, ac poenam absque culpa, contra jura manifesta paterentur, quippe quae neminem sine delicto gravant. Hinc & subditus, propter religionem in Imperio permissam solum & domicilium mutans, in alterius Status Imperii, qui eidem religioni addictus est, territorio domicilium ac jus civitatis optime petere potest, idque, praeter causam jam adductam, Christiana Caritas efflagitat, cum qui sunt ejusdem confessionis, confraternitatem quasi inter se habeant, ac concives in Christo existant, quos ex civitate salva conscientia vix ullus excludere poterit. *Vid. Rumelin. ad A. B. p. 3. dissert. 2. q. ult. ibiq; Myler. in addit. Cran. de Pac. relig. p. 3. probl. 17.* Elegans hujus rei exemplum nostro seculo Christianis Principibus reliquit Gustavus Adolphus gloriose memoriae, Suecorum Rex, qui multos domo profugos & religionis causa ex variis regionibus discedentes publico Edicto Regni sui sedes vacuas occupare jussit. *Godofr. Schulz. Chron. ad an. 1627.* Idem asserendum erit de Electore Saxoniae Joh. Georg. I. piissimae recordationis, qui exulibus propter Evangelium ejectis integra loca, inter quae eminent die Johann Georgen Stadt / assignavit.

XVI.

Præterea exules miserabiles utuntur beneficio *leg. un. C. quand. Imper. inter pupill. vid. & alias miserab. pers. &c.* qua saluberrima constitutione Constantinus pupillis, viduis aliisque fortunæ injuriâ miserabilibus personis duplex privilegium indulsit: *Alterum*, quod ne quidem ex rescripto Principis cogantur extra provinciam comparere, quod pertinent illa inscriptionis verba: *ne exhibeantur*; ratio est, ne sumtibus vexentur & periculis, quae itinera comitari solent, exponantur; *Alterum*, quod è diverso non modo ordinarium suum Judicem possint declinare, sed & adversarii causam per supplicationem à Judice competente ad Principis tribunal evocare, ita ut ille excipere non valeat de incompetencia fori, nec opponere beneficium primæ instantiæ. *Accurs. & Dd. in d. l. un. Marant. in spec. aur. p. 4. dist. 9. n. 194. Andr. Gail. l. 1. obs. 1. n. 40. ibiq; Grav. Consid. 1. n. 2. Herm. Vult. in d. l. unic.* Habet autem hoc privilegium eo præsertim casu locum, quo ipsis res est cum po-
tentio-

tentiore adversario, quem metuunt, & adversus quem facile jus suum coram iudicibus inferioribus obtinere nequeunt. *Perez. ad. d. t. n. 2. Dixi praesertim*, qua vocabula *Imper. in d. l. un* innuere videntur, istas personas hoc beneficio uti posse, sive oppressionem sui metuant, sive non; hæc enim vocula includit etiam calum oppositum, ita ut sufficiat, eos opprimi posse. *Herm. Vult. in d. l. un. Carpz. lib. 2. Resp. Jur. Elect. 19. n. 3.* Concessum autem est hoc privilegium triplici personarum ordini: *Pupillis* nimirum. *Viduis* & aliis miserabilibus personis. De *pupillis* quidem res est expedita, cum *Constantinus* generaliter loquendo eos etiam comprehendat, qui defensores vel tutores habent, contra explicationem *Paul. de Castr. in rubr. d. t.* quæ tùm ex verborum generalitate, tum etiam ex eo refellitur, quod pupillus semper habeat tutorem, qui ipsum defendat, nec unquam in iudicio sine eo stare possit. *Pupillis* subnectit *Imperator Viduas*, quarum appellatione *Virgines* quoque comprehenduntur, iisque privilegium hoc æquè concessum esse contendit *Azo in summ. C. qn. Imp. int. pupill. n. 5. & c.* pro qua sententia etiam facit textus in *l. malum 242. §. viduam. 3. ff. de V. S.* ubi *Jctus Javolenus* ex sententia *Labeonis* dicit, non eam solummodo esse viduam, quæ aliquando nupta fuisset, sed eam quoque mulierem, quæ virum non habuisset, quæ est virgo. Videtur quidem *Constantinum* solis viduis propriè sic dictis, h. e. marito orbatis, privilegium hoc dedisse & sic sacris literis se conformare voluisse, in quibus viduæ & orphanum Principum curæ toties tamque solícite commendantur & imprimis, ne à potentioribus contra jus opprimantur; quemadmodum vero *Sacer Codex* orphanos parentibus orbos, ita viduas orbas maritis intelligit, utpote quæ injuriæ hominum præ cæteris subjacent. *Herm. Vult. in d. l. un. Felin. in cap. significantibus n. 8. de offic. jud. deleg. Gail. l. 1. obs. n. 43.* Unde quoque verisimile esse videtur, in *l. malum 242. de V. S.* ex interpretatione magis, seu notatione nominis, quàm ex sermonis proprietate virginem dici viduam, id quod ipse *Jctus Javolenus* non obscure innuere censetur. *Carpz. sup. alleg. loc. n. 8. & seq.* Aliter tamen sentit *Perez. ad C. tit. qn. Imp. inter pupill. n. 3* privilegium hoc ex arbitrio *Judicis* virgini, tanquam miserabili personæ, tribui posse asserens, quem etiam sequitur *Brunnem ad d. l. un. Guid. Pap. dec. 566. n. 2. Græv. cit. loc. n. 11.* Et rectè quidem, si modò parentibus orbata sit, etsi pubes, major vel dives fuerit; quia & hîc ratio locum habet, quæ in consiliâ inopia,

inopia, imbecillitate sexus, & mariti, à quo defendantur, sive privatione, sive carentia consistit. *Trentacinq. lib. 2. pract. resolut. tit. de Cit. resol. 2. n. 16. Vincent. de Franch. decis. 100. & Hillig. ad Donnell lib. 17. c. 20.* Denique & miserabilibus personis aliis hoc privilegium competit ex *rubr. tit. quand. Imp. inter pupill. &c.* Vocat autem Imperator Constantinus miserabiles personas eas, quæ ob fortunæ injuriam commiseratione dignæ sunt, *d. l. un.* Quod cum infinitis modis fieri possit, plerisque placuit, miserabilem statum probari ex qualitate personæ, id quod Judicis arbitrio relinquendum, ut censet *Bart. in d. l. un.* Hoc tamen non impedit, quo minus principiores, qui hoc nomine post viduas & pupillos veniunt, determinari queant. Sunt verò tales: Furiosi, cæci, muti, surdi, leprosi, aliove laborantes morbo, qui hominem ad negotium quodcunque gerendum inhabilem reddit, *l. morbus 113. ff. de V. S. l. 2. §. si quis judicio ff. si quis caut. l. quasitum 60. ff. de judic.* item peregrini, advenæ, publicè poenitentes, infantes expositi &c. Quibus nos addimus exules ex causa miserabili, quamdiu in exilio commorantur, tum quod non minus ac alii commiseratione digni sint, tum ob generalia Imperatoris verba *in d. l. un.* ibi: *aliique fortuna injuria miserabiles.* Add *Azo in summ. d. l. n. 6. Masc. de prob. vol. 3. conclus. 106. n. 5. 6. Menoch. l. 2. Arbitr. jud. quest. c. 66. n. 13. & seq. & Trentacinq. d. Resol. 2. n. 25. & seq.* ubi miserabiles personas latius recensent.

XVII.

Præter adducta beneficia, nostris exulibus hoc quoque solaminis loco cedit, quod illis non sit denegandum ministerium verbi divini, nec sacramentorum usus in Ecclesiis nostris, ad quas confugiunt, modo nobis in fide sint conformes; omnes enim sumus membrum unius mystici corporis, ergo nobis invicem aimenta denegare non debemus. *Baldwin. lib. 4. de cas. consc. c. 9. cas. 5.* Hinc ne quidem exules ex causa vituperabili tempore exilii in loco, ubi commorantur, sacra cœna privandi sunt, modo fidei sint conformes, seriamq; agant poenitentiam, arg. eorum, quæ proponit *Dn. Carpz. l. 2. Jurispr. Consist. def. 279. & 291.* Quapropter, cum sub persecutione Hunerici Eugenio Episcopo mandato Regis injunctum esset, ut non tantum ipse à publico docendi munere abstinere, sed & cujuscunque sexus homines, Vandalico habitu indutos, è templo expelleret, pius ille Vir apposite respondit: *Domus Dei omnibus patet, quis ingredi volen-*

volentes inde exiget, ut ex *Aut. Cent. Magdeb.* refert *Baldwinus l. 4. cas. consc. d. c. 9. &c.* Ex hac vero sacramenti perceptione patet, quod idem de sepultura, aliisve negotiis ecclesiasticis, quæ dilatione nullam patiuntur, dicendum sit. Si quis enim diutius in aliqua Parochia, licet ibi non constituerit domicilium, versetur, ea cum primis, quæ usque ad reditum in propriam Parochiam differri nequeunt, ibidem peragenda sunt, *Dr. Struv. Synt. Jur. Civ. Ex. 9. th. 39.*

XVIII.

Denique hisce nostris Exulibus omnia illa concedenda sunt jura atque beneficia, quæ miserabilibus personis aliis competunt & passim recensentur. *vid. Card. Tusch. tom. 5. præf. concl. lit. M. concl. 274. ibique alleg. Rebuff. in tract. de sent. provis. Menoch. lib. 2. A. J. 2. cent. 1. cas. 66. Manz. spec. sub miserab. Person.* Quod si enim Christianæ & naturali pietati conveniens est, subvenire his, qui miseria quadam ætatis, sexus vel infirmitatis oppressi sunt, multo magis illis auxiliandum est, qui injuria superioris vel etiam propter dissensum in religione ita opprimuntur, ut patrios lares & avitas domus relinquere cogantur, quod triste sane & lugubre est. Hanc ob causam inter miserabiles personas expresse referuntur à *Pruckmann. & Mev. ad Jus Lübec. lib. 1. t. 2. art. 2. n. 22.* quorum necessitati succurrendum potius est, quam ut ex calamitate eorum compendia quærantur, *l. 1. C. de naufr.* Si vero diutius in Provincia quadam subsistant, vel civitatis jus impetrare, vel etiam opem pro communi securitate præstare debent. Moderna namque Germaniæ consuetudo, post annum vel aliud quoddam definitum tempus, quo quis in civitate proprio foco usus est ac substitit, hospitii jus terminari & civem seu incolam fieri introduxit *Gail. l. 2. obs. 35. n. 8.* Periculum quoque, quod ex multitudine peregrinorum & advenarum civitati imminet, permittit, imo jubet, advenas cogere, ut si hospitii jure frui velint, nomina sua Magistratui profiteantur, fidemque, obsequium ut & opem pro communi securitate promittant, ac certam pecuniam, quam germ. *das Schußgeld* vocamus, solvant. *Vid. Mev. ad Jus Lüb. lib. 1. t. 2. art. 2. n. 30.* Imò si domicilium constituent atque bona catastro inscripta possidere incipiant, oneribus consuetis atque juribus loci se subtrahere nequitiam poterunt, *l. 2. C. de mun. patrim. Gail. lib. 2. obs. 5. & seq. ibiq. Grav. in Conclus. n. 11. Anton. Gabriel lib. 6. Comm. conclus. tit. de Jur. immun. concl. 2. Guid. Pap. dec. 7. per. tot.*

XIX. Atq;

Atque hæc quidem *jura exulum* miserabilium *communis* sunt. *Singularia* vero exulum ob causam religionis patent ex Instrumento Pacis, inter quæ eminent, quod illi, qui nulla *anni 1624.* parte publicum vel privatum religionis exercitium habuerunt, à Domino territorii ad emigrationem cogi possint. Illud namque vulgatum axioma, *cujus est Regio, ejus quoque Religio, juxta Instrum. Pac.* determinationem ita intelligi debet, ut subditi, cujuscunque generis sint, si diversæ religionis à Domino sive publicum sive privatum exercitium *anno 1624.* habuerint, illud etiam impostero cum annexis juribus retineant, aut turbati in possessionem restituantur. *Instr. Pac. art. 5. §. Hoc tamen 30. & seq.* Neque ita stricte dies primus Januarii observatur, sed sufficit, subditos etiam aliqua dicti anni parte religionis diversæ exercitium à Domino habuisse. *Instr. Pac. d. art. 5. §. 30. & 33.* Unde constat, si modò ultimo die cit. anni diversam exercuerint religionem, illos in exercitio eique annexis juribus minimè turbandos, aut perturbatos restituendos esse. Quod si verò dict. anno nec publicum nec privatum religionis exercitium habuerint, præter preces, si iisdem tolerantiam impetrare nequeant, nil nisi flebile exilii beneficium habent.

XX.

An verò hoc beneficium emigrationis *voluntatis*, an *necessitatis* sit, plus vice simplici disputatum est? Posterius asseruerunt Scriptores Catholici, quorum antesignani sunt autor *Autonomiæ p. 1. c. 8. &*, qui in ejus verba jurarunt, *Dilligenses.* Prius tamen cum *Nostratibus communis Doctorum Schola* affirmavit. *Vid. Gylm. Symphor. 1. p. 1. tit. de relig. post vot. 12. in Consult. n. 31. p. m. 263. vot. 3. Linn. de Jur. Publ. l. 1. c. 13. n. 61. & seq. Myler. in addit. ad Rummelin. in A. B. p. 3. dissert. 2. q. 7.* ubi plures hanc in rem allegat Auctores, quorum sententiæ suffragatur *R. F. de an. 1555. §. Wo aber unferer 24.* in verb. *an andere Orte ziehen und sich nieder thun wollen* / quæ verbe liberam important voluntatem. Accedit, quod juxta *Instr. Pac. art. 5. §. placuit, 33.* subditi, qui *anno 1624.* nec publicum nec privatum religionis exercitium habuerunt, tolerari debeant, ut conscientiam libera domi devotioni suæ vacare, & in vicinia publico religionis exercitio, quoties voluerint, interesse queant. Verùm quamvis hæc ponderosa satis videantur, hodie tamen vigore *Instr. Pac.* emigratio necessaria facta est, sicque *Recessum Imperii,*

1193.

1675

ex quo voluntaria emigratio evinci potest, *Instrum. Pac.* tanquam lex posterior determinat, ut quandoque emigrationem necessariam admittat, juxta *art. 5. §. quod si verò 35. in verb. jussus fuerit. &c.* Nec obstat ejusd. *Instrum. Pac. art. 5. præcedens §. placuit 33.* quia juxta *Blum. in Proc. Camer. tit. 28. n. 44.* intelligi debet, non quasi Dominus territorialis nullo modo subditis, propter diversitatem religionis, emigrationem injungere possit, sed quod illi, quamdiu in territorio permanent, sive migratio nulla mandata fuerit, sive mandata quidem, sed terminus legis nondum effluxerit, patienter sint ferendi, nec inquisitionibus, turbationibus aut similibus conscientiarum laqueis, v. g. compulsionem violentam ad religionem diversam amplectendam, constringendi. Add. eminentissimi Regiminis Altenburgensis Præses ac Jctus incomparabilis *Dr. Thom. in Coll. manuscr. ad Lampad. de Republ. Roman. Germ. p. 3. c. 11. ad §. 19.* Subditis, inquit, qui ante annum 1624. religionem mutarunt, verba *d. art. eignes Beliebens* videntur liberum arbitrium relinquere (sc. emigrandi) sequentia autem: *oder von &c. befehlicht werden* iterum denegant: Nihil tamen (pergit ibidem) certi definiendum, cum ad proxima Comitum horum explicatio pertineat.

XXI.

Neque tamen statim in Religione dissidentes ejiciendi sunt, quin potius terminus certus ad compositionem rei familiaris ipsis indulgendus est, quem ita determinavit *Instrum. Pac. cit. art. 5. §. conventum 36.* ut iis, qui dicto anno 1624. neque publicum neque privatum exercitium habuerunt, & tamen tempore Pacificationis in unius vel alterius Religionis Statuum immediatorum ditibus habitare deprehenduntur, terminus non minor quinquennio, illis vero, qui post pacem publicatam religionem mutant, non minor triennio, nisi tempus magis laxum & spatiosum impetrare potuerint, ad emigrandum præfigatur. Sicq; emigrantibus permissum est, utrum bona sua distrahere, an iis retentis, ea per ministros administrare velint, quo casu libere & sine comitatus literis locum pristinae habitationis, quoties ratio id postulat, ad res suas inspiciendas aut persequendas lites vel debita exigenda adire possunt. *Instrum. Pac. art. 5. §. quod si verò subditus 35.* Si bona sua vendiderint, quomodo & quatenus ad gabellæ præstationem teneantur, ex antecedentibus patet. Præterea ita emigrantibus neque civitatis, manumissionis, noti officii ac honestæ vitæ testimonia denegari, neq; etiam

etiam iidem reversalibus inusitatis vel decimationibus plus æquo
 extensis prægravari debent. Sed de adscriptitiis non incommodè
 adhuc quæritur: utrum beneficium emigrationis ad eosdem, auf die
 Zeibeigne/ extendatur? Dilligentes, conscientiarum carnificinam
 magis magisque promoturi, hoc denegant iis, qui juxta regionis
 consuetudinem à gleba & territorio Domini recedere non possunt.
 Affirmativa tamen sententia non tantum *ex sapius citato Rec.
 Imper. de an. 1555 §. Wo aber unsere 24.* sed & præcipuè ex *Instr.
 Pac. dict. art. 4. §. conventum 36.* ejusque verbis: *Multo minus spon-
 taneam suscipientibus emigrationem, servitutis, aut ullo alio pretextu,
 impedimentum inferatur,* patet. Unde sua sponte fluit, quòd be-
 neficium emigrandi ad hos quoque porrigatur, quos Dominus, solu-
 to prius manumissionis pretio, manumittere tenetur. *Besold. in The-
 saur Pract. sub voc. Zeibeigen. Rumelin. ad A. B. p. 3. dissert. 2 q. 7. ibiq.
 Myler in not.*

XXII.

Enarrata beneficia non omnibus ex religionis causa exulibus,
 sed iis tantum competunt, qui & religioni Pontificiæ & Augustanæ
 Confessioni addicti sunt. Sub Pace namque religiosa & Osnabru-
 gensi Pacificatione illi solummodò continentur, cæteris sectis ad-
 hærentibus exclusis per *Rec. Imp. de an. 1555. §. doch sollen 17.* An-
 numerantur autem hodiè iis, qui Augustanæ Confessioni nomen
 dederunt, & illi, qui Reformatam Religionem profitentur, ita qui-
 dem, ut quicquid juris aut beneficii tum Pax Religiosa, tum Imperii
 Constitutiones vel Catholicis vel Evangelicis tribuerunt, id etiam
 Reformatis competat. Quamvis enim Reformati nec sub Augu-
 stana Confessione, nec sub Protestantibus, nec etiam sub Pace Reli-
 giosa comprehensi fuerint, hodiè tamen vi Pacis Monasteriensis,
 ejusque *art. 7.* Pax quoque Religiosa ad eos extensa est, ita, ut juxta
Horn. in Orb. Polit. sub rubr. de Imper Roman. Germ. axiom. 17. §. 2.
 inter Protestantes & Reformatos nullum politicum supersit discri-
 men, salvis tamen Statuum Protestantium inter se & cum subditis
 suis initis pactis, reversalibus, privilegiis, aliisque dispositionibus,
 quibus de religione aut ejus exercitio cujuslibet loci Statibus ac su-
 bditis huc usque provisum, salvoque moderamine quoad Jus refor-
 mandi, *in d. art. 7. Pacif. Osnabr. proposito.* Extra has religiones
 juxta dispositionem *d. art. 7. sub fin.* Sacrum Romano-Germanicum
 Imperium nullam aliam tolerat religionem, quare reliqui sectarii
 G 3 prolu-

pro lubitu vel tolerari, si privatim solummodò errent, vel etiam, si dogmata sua pertinaciter retineant aliosve doceant, exilio plecti possunt, ut latius tradit *Dn. Carpz. p. 1. Prax. Crim. q. 44. n. 30. & seq.* Si jam hoc modo ejiciantur, inter exules ex causa vituperabili ejectos numerantur, deque eorum Juribus participant.

XXIII.

Illis denique, qui per bellicas calamitates à prædiis & possessionibus dejiciuntur, solaminis loco hoc cedit, quod si ad vicinam urbem confugiant, nihil pro rebus convasatis vectigalis nomine solvere teneantur, etiamsi publicani amplissimam exigendi facultatem prætendant, *arg. l. 15. ff. de publ. & vectig. Mev. ad Jus Lübec. l. 1. t. 2. art. 2. n. 25.* Nec etiam contributionibus atque collectis subjacent. *Gail. l. 2. observ. 52. n. 15. ibiq. Grav. in Concl. n. 14 Rosenthal. de feud. c. 5. concl. 8. n. 2.* Quin potius, si ob calamitates bellicas evitandas, non tamen animo transferendi domicilium, ad locum quendam confugerint, facta pace in patriam ut redire queant, certum terminum impetrare possunt, cujus rei gratia in *Instr. Pac. art. 5. §. conventum, 36.* quinquennium præfinitum est. Denique hoc paratum habent præsidium, ut bello composito pristina bona recuperent, idque jure postliminii, quod in prioris status omniumque jurium ac rerum receptione consistit; adhibita tamen distinctione inter res mobiles & immobiles. De rebus mobilibus tenenda regula, eas postliminio non redire, sed in præda esse *l. 28. ff. de capt. & postlim. revers. ibiq. Dn. Brunnem.* Excipiebantur olim naves longæ atque onerariæ, propter belli usum, non voluptatis causâ paratæ, item equi freni patientes, *l. 2. pr. & §. 1. ff. eod.* quod ideo placuisse gentibus videtur, ut recuperandi spes ad ea comparanda alacriores redderet homines; arma vero & vestes non restituebantur, *d. l. 2. §. 2. & l. 3. eod.* non quidem quod nullum in bello haberent usum, sed quia minimè favorabiles erant, qui in bello arma aut vestem amiserunt, immò id flagitii loco habebatur, ut passim ex historiis apparet, sed hæc differentia quoad res mobiles posterioribus temporibus sublata est, teste *Grot. de J. B. & P. lib. 3. c. 9. n. 15. & Hahn. ad Wesenb. de capt. & postlim. revers. n. 3.* Hodie namque tradunt passim morum periti, res mobiles regulariter postliminio non redire, nisi ab hostibus in fuga statim recuperatæ fuerint, tunc enim suis dominis illico restituendæ sunt, quia dominium nondum amiserunt. *Dn. Carpz. p. 4 c. 35. def 9. Grot. d. l. n. 16.* Consentit Gloss.

Juris

495.

Juris Saxonici in Weichbild/art. 2. ibi. Was ich meinem rechten Feind
nehme oder in einem rechten Kriege gewinne / das ist mein. Quapro-
pter verissima est doctrina Dn. Carpz. d. l. def 8. cum nimirum, qui in
bello à militibus capta emit, priori domino haud quaquam sine pre-
tium refusione ea restituere teneri, cum ablata ab hostibus vicissim re-
dempta credantur, quo casu pretii refusio imponenda est, l. 44. de
acquir. rer. dom. & l. 6. ff. de capt. & postlim. revers. & potest emptor
experiri saltem actione negotiorum gestorum, tanquam ex nego-
tio utiliter gesto, adversus dominum, per l. 1. ibiq; notata à DD. ff. de
neg. gest. Menoch. l. 5. pras. 29. n. 26. & seq. Wissenb. ad Pand. part. 2.
disp. 39. th. 23. Hæc verò procedunt in militibus in expeditione &
conflictu constitutis, non prædiariis, hi enim cum defensores no-
stri sint, neque nobis aliquid auferre, neque ablata & ab hostibus re-
cuperata retinere debent, quare æquum est, ut bona etiam mobilia
subditis erepta, atque à militibus nostris recuperata, ad veterem do-
minum redeant. Grot. d. J. B. & P. l. 3. c. 9. n. 16. Brunnen. ad l. 28.
ff. de capt. & postlim. revers. ibiq; alleg. Covarruv. Quod res vero
immobiles concernit, si publicæ fuerint, cedunt quidem Reipubl.
victrici, sed si civium sint, licet ab hoste occupatæ, si modo re-
cuperentur & hostes expulsi fuerint, ad veteres Dominos revertun-
tur, per text. in l. si captivus 20. §. 1. ff. de capt. & postlim. revers. Idem
obtinet in omni jure solo adhærente: Nam & loca capta, quæ
religiosa vel sacra fuerunt, si ab hac calamitate liberentur, quasi
quodam postliminio reversa, pristino statui restitui cum Pomponio
in d. l. 20. asserit Grot. d. l. §. 13. Sic agros ex Gothicis & Vandalis re-
cuperatos, veterum possessorum hæredibus reddiderunt Justinianus
aliique Imperatores, non admissis adversus dominos præscriptio-
nibus illis, quas Romanæ LL. induxerant, id quod contra præscri-
ptionum principia ex æquitate eleganter admodum defendit Dn.
Zigler. in not. ad Grot. sic. c. 9. §. 13.

XXIV.

Atq; hæc de Exilio tam vituperabili, quàm miserabili, Exulumq;
ex hac causa juribus pro ingenii modulo dixisse sufficiant. Restat, ut
paucis etiã de modis, quibus utrumq; tollitur agamus, idq; ex metho-
di nostræ ratione, suo quasi jure efflagitante, ut expositis iis, quæ ad
constitutionem alicujus rei concurrunt, subjiciantur contraria, sive ea,
quæ ad ejus rei imminutionem aut dissolutionem pertinent. Illud vero
reme-

remedium, per quod exules vituperabiles, ut cæteri delinquentes
 pristinae fortunæ suæ, velut postliminio, restituuntur, est *restitutio
 gratia*, dependens ex Jure Aggratiandi, ceu vulgo vocant, quod
 de Jure Civili summo Principi, l. 4. ff. de pæn. hodie verò illis solum-
 modo competit, qui summam in Republ. habent potestatem, vel
 Superioritatem territorialem. *Petr. Heig. p. 2. q. 22. n. 6. Carpz. p. 3.
 Prax. Crim. q. 150. n. 8. & seq.* Neque tamen indistincte hoc jus ex-
 exercere possunt, sed tum demum, si delinquentibus pœna Jure divi-
 no statuta non sit. Quando enim criminum reos Jus divinum mor-
 te puniri jubet, ne quidem summus Princeps, aut alius quivis Supe-
 rior mortis supplicium remittere potest. *Farinac. in prax. Crim. l.
 i. t. 1. c. 6. Petr. Theodor. in Colleg. crim. cap. 10. aph. 7. lit. b. Carpz.
 in Pr. Crim. q. 150. Dan. Class. de Jur. Aggrat. add. R. J. Spirens. de
 an. 1526. §. und wiewolte.* Est vero hæc restitutio vel *simplex & ge-
 neralis, vel plenissima & in integrum.* Per illam pœnæ remissio tan-
 tum fit, l. 2. C. de sent. pass. sive uti in l. 7. C. eod. habetur, patria
 & reditus exulibus si deportatis tribuitur, adeò, ut conveniri possit
 restitutus, l. 2. & 3. ff. eod. non tamen ab infamia liberatus cen-
 setur, l. 2. & 4. C. d. t. Hæc verò operatur redintegrationem prioris
 status, omniumque jurium & bonorum, perinde ac si ablata non fu-
 issent, l. 1. l. 2. & 6. C. d. t. l. 3. ff. eod. & hoc ipsum est, quod Impera-
 tor Constantinus innuit in l. f. §. 4. C. eod. inquit: *Tantum ad resti-
 tutionem indulgentia valet, quantum ad ademptionem valuit senten-
 tia*; Et hinc nullum dubium, quin exules vituperabiles omnia jura
 civilia, quorum per ejectionem jacturam fecêre, impetrata hac resti-
 tutione, recuperent. Sic testamentum deportatione irritum, me-
 diante restitutione convalescere communis Dd. est sententia, quan-
 do quidem illa loco postliminii est, quod facit testamentum captivi
 vires suas recipere, perinde ac si captus non fuisset testator, l. 12 ff. de
 capt. & postlim. revers. Immò verò filius, patre restituto, in patriam
 reincidit potestatem, quâ per deportationem eximebatur. §. 1.
quib. mod. jus patr. pot. solv. ita ut extinguatur tutela impuberum
 liberorum, cum tutela non sit nisi eorum, qui sui juris sunt. Inter-
 medio tamen tempore gesta per filium, qui paterfamilias fuit l. ult. C.
de sent. pass. & restit. rata sunt. Non tamen *ex h. l. ult.* cum Baldo
 aliisque colligendum est, testamentum à filio interim conditum va-
 lere, sed potius illud concidere dicendum, quòd res in eum statum
 devenit, à quo inchoari nequit, cū filius nunc inveniatur alieni ju-
 ris &

ris & testamentum videatur factum super rebus alienis. Non obstant verba generalia *d. l. ult.* omnia sc. per filium majorem 25. ann. interea gesta rata esse; nam accipienda sunt de contractibus, ut indicat verbum gestum, secundum *l. 20. de V. S.* non de iis, quæ plenam perfectionem nondum consecuta sunt, v. g. de testamento, quod vires accipit à morte disponentis. *l. 4. ff. de ademt. leg. ibiq. Salicet.* Quod si vero filius mortuus fuerit ante restitutionem patris, testamentum ejus manere firmum, quasi legitime conditum, plerique volunt, ex ea ratione, quod non devenerit in casum, à quo inchoari non potest, sicq; jus hæredibus institutis per mortem testatoris fuerit quæsitum. *Gloss ad l. f. C. de sent. pass. & restit. in pr.* Putant tamen nonnulli hujusmodi bona hæredibus scriptis auferri posse propter restitutionem patris, quia videlicet causa deportationis, ob quam bona ad eos pervenerunt, redacta est ad non causam. Facit huc *auth. Idem est C. de Hæret. & Manich.* ubi liberi hæretici exhæredati, si revertantur ad fidem, non rescindunt quidem testamentum paternum, quia legitime factum, orthodoxis tamen fratribus partem auferunt. *Zæf. ad ff. tit. de sent. pass. & rest. & Perez. ad C. eod. tit. n. 11.*

XXV.

Neque verò jura pristina tantum, sed & bona omnia amissa & in Fiscum redacta Exules, vi hujus restitutionis plenariæ repetunt, *arg. l. 1. C. de sent. pass. & restit.* Utrum verò ea etiam recuperent, quæ Fiscus alienavit in tertium, non convenit inter Dd. Quidam enim pro affirmativa pugnant, quos inter est *Meier. in Coll. Argent. ad d. tit. §. 3 & alii.* Enimverò negativa videtur verior, tum per tradita *Rosentb. de feud. c. 10 concl. 38. n. 86. Wesenb. ad tit. ff. de sent. pass. & restit. ibiq. Bachov. & Dn. Hahn. Anton. Gomez. Vol. 3. Resol. c. 13. n. 39.* tum etiam, quia beneficia Principis non sunt in præjudicium tertii detorquenda *l. 2. §. 16. ne quid. in los. publ. Ful. Clar. lib. 5. sent. §. fin. quest. 59. n. 6.* nec Princeps censetur rescripto suo adimere velle jus alteri quæsitum, quod ne quidem ex plenitudine potestatis auferre potest, *arg. l. 2. de his qui sui vel alien. jur. sunt.* Aliter se res habet in restituto ex justitia, (v. g. si bannitus post latam sententiam offerat probationem innocentiam, eamque postea probet, ita ut absolvatur juxta *text. in l. 1. §. f. ff. de question.*) hic enim tanquam innocens bona etiam alienata, & jura alteri quæsitam recuperat. *Vid. Wesenb. ibiq. Dn. Hahn. ad tit. de sent. pass. & rest. n. 2. Brunn. ad C. eod.* Quod vero de bonis alienatis diximus, etiam de

H

bono

bonorum non alienatorum fructibus, medio tempore perceptis, intelligendum est, nisi & specialiter Princeps bona cum fructibus perceptis restituere jusserit. *Wissenb. p. 2. disp. th. 29. arg. l. 1. 2. & 4. C. d. t.* Fructus verò extantes omninò consequitur ex gratia plenarie restitutus, competente ad hoc imploratione officii Judicis. *Eckolt. ad Pand. ad d. t. de sent. pass. & restit. §. 2.*

XXVI.

Porro remissio hæc pœnæ, sive restitutio, iterum est *velexpressa*, vel *tacita*. De illa prolixius in th. præcedentibus actum est. Hæc moribus recepta est & contingit, si nova Nupta Principis in ipsius aulam solenniter inducatur, tunc enim quandoque currui in hærentes, sine perjurii noxa, securitatem merentur, quibus intercessu Principis novæ nuptæ, quatenus ob delicti qualitatem fieri potest, gratia conceditur. Princeps enim potest in honorem domus suæ, vel ob læticiam publicam aut ratione novi adventus, vel ob partam victoriam, famæ restituere bannitos, vel in exilium missos, nec non pœnas delictorum remittere, *Knich. de jur. territ. c. 3. n. 457. Diximus: quatenus ob delicti qualitatem fieri potest: In enormibus enim admisis, ut in homicidio doloso, cæterisque mali exempli rebus, tantum abest, ut hæc remissio locum habeat, ut potius ita ingredienti civitatem iterum cogantur solum vertere. Knich. cit. l. Porro exilium vituperabile extinguitur, si temporarium fuerit, tunc enim præterlapso tempore definito ipsum quoque exilium exspirat. Sed an hoc in casu in famia duret, non exigui momenti quæstio est? Affirmativam sententiam l. 6. C. ex quib. caus. infam. irrog. & l. 15. ff. ad Municip. Negativam vero l. 3. & 4. C. ex quib. caus. infam. l. 8. ff. de postul. l. 5. ff. de decur. suadere videntur. Conciliationes vid. penes Anton. Matth. ad l. 48. ff. tit. 19. c. 1. n. 6. Hillig. ad Donell. lib. 18. c. 8. lit. A. Cujac. lib. 7. obs. 9. Wesenb. ad tit. de his qui not. infam. n. 8. Meier. in Coll. Argent. ad tit. de his qui not. infam. th. 34. Wissenb. ad ff. eod. tit. n. 22. Dn. Struv. EX. 7. th. 23.*

XXVII.

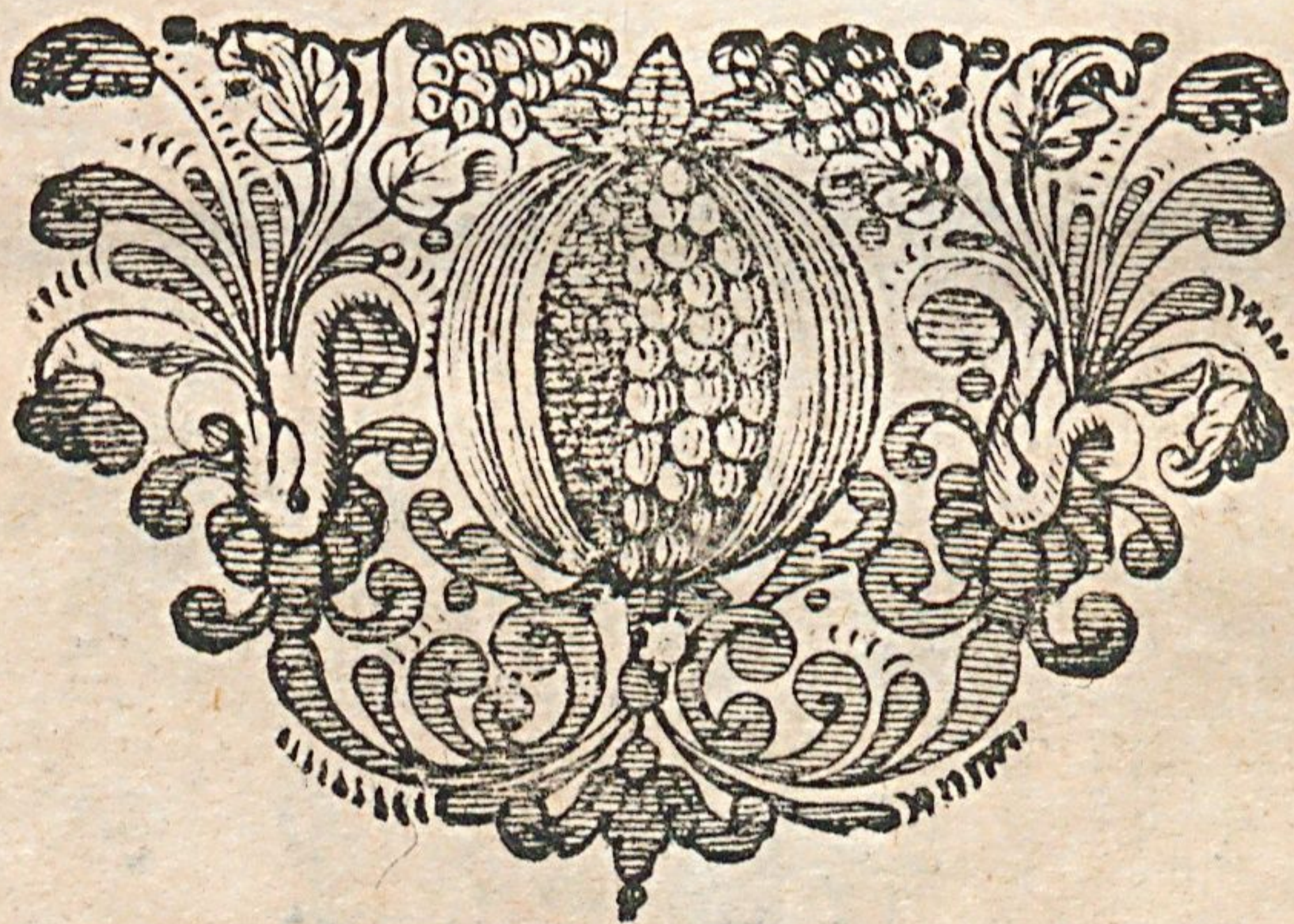
Exilium miserabile tollitur, si ejecto vel facultas redeundi à Superiori concedatur, vel etiam liberum religionis exercitium permittatur, quod quilibet, cui Jurisdictio territorialis competit in suo ter-

355 (59.) 355

ii94

suo territorio illæsa conscientia introducere potest, dummodò talis sit religio, quæ in Imperio nostro toleratur. *vid. Instr. Pac. art. 7. sub fin.* Denique etiam exilium eorum, qui propter belli calamitatem expulsi sunt, finitur, si vel per victorem, vel etiam per pristinum Dominum ad inhabitationem & culturam agrorum revocentur, quales citationes post compositum bellum tricennale Germanicum hinc inde prodierunt, præcipue in concursu Creditorum, ut noteria hucusque confirmavit Praxis. Sed ne dissertatio nostra speciminis Academici mensuram egrediatur, pedem hîc figimus, Deoque T.O.M. pro benignissima Spiritus Sancti gratia devotas agimus gratias. Abs Te verò, L. B. maximopere contendimus, ut tenuem hunc laborem æqui bonique consulas, & si qui errores præter voluntatem irreperint, illos pro modestia tua emendare non dedigneris.

FINIS.

Sedibus expulsus patriis nunc pauper oberrat
Exul, qui Martis fulmina dira fugit.
Solamen lachrymis querit, meliora precamur
Fata, Tuus lenit pectora mœsta labor.
Egregium factum, quod lausq; honosq; manebunt,
Pro studio ipsa Themis premia larga dabit.

Suo haftenus Consalino & Auditori sua-
vissimo, Nobil. Dn. Drehero, Jur. Cult.
egregio, prolixissimum affectum,
quem ipsi debet, publice hæc pollice-
tur, utque via virtutis ad gloriam,
sicque etiam ad celeberrimi Domini
Parentis famam grassetur, animitus
exoptat

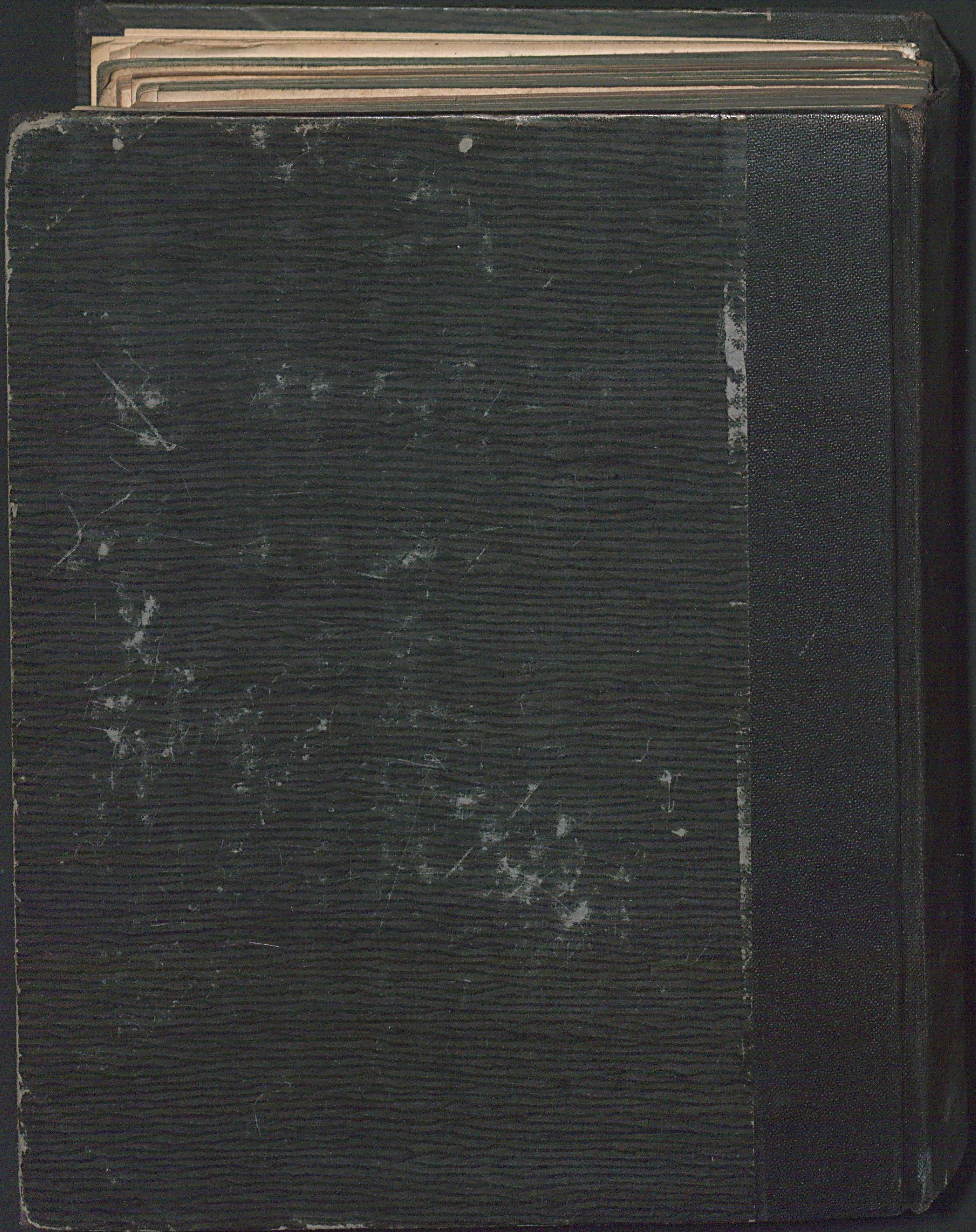
Heinricus Sinc/D. & Præses.

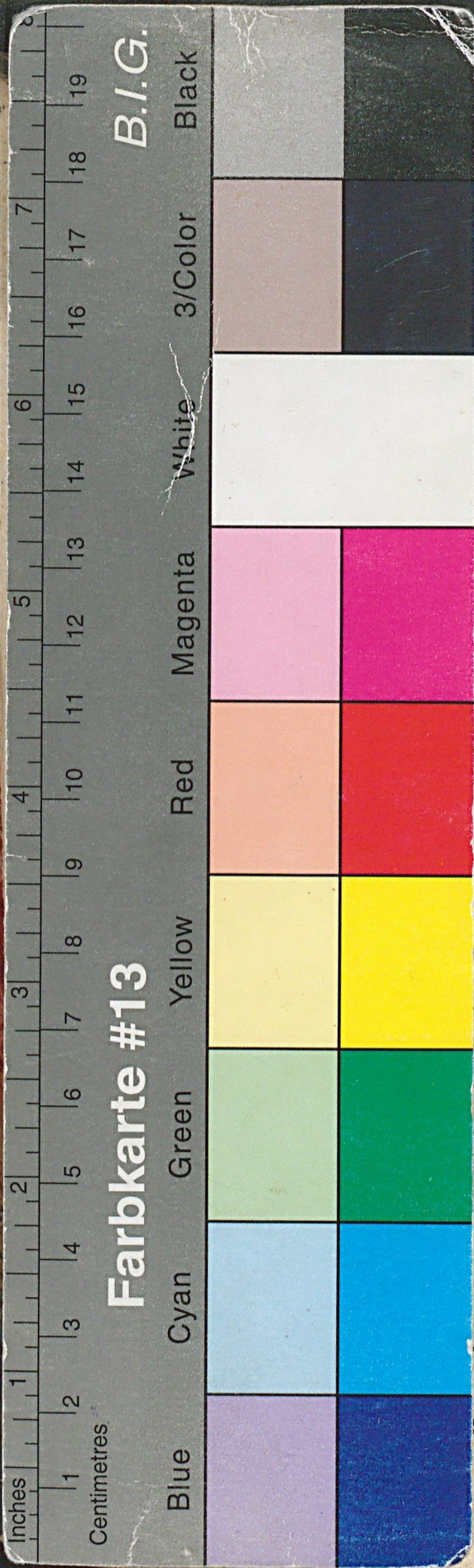

Aldorf, Diss., 1695

(X. 261 3004)

WMA

B. VI
 RA
 LUM,
 RANTE
 CO Lincken/
 D. PROF. PUBL.
 TYTI ORDINIS JU-
 T. DECANO,
 ac *HOSPITE suo omni*
a prosequendo,
 IN
 A ALTDORFFINA
 2. Octobr.
 L. DC. LXXV.
 um Examini subijciet
 PAULUS Dreher/
 ERGENSIS.
 ET RESP.

TDORFFI
 sHenrici Schönnerstædt.

72

iiib
1675 8a
1175

